

2,02

Våld i nära relation

Handbok äldre

INLEDNING	4
OMFATTNING	5
BEGREPP OCH DEFINITIONER	6
Våld	6
Brottsofferparagrafen SoL Kap. 5 § 11	7
Närstående	7
Normaliseringsprocessen	7
Uppbrottsprocessen	7
Upplevt/bevittnat våld	8
Intersektionalitet	8
Särskilt sårbara grupper	8
Kvinnor med missbruksproblem	9
Kvinnor med funktionsnedsättningar	9
Äldre kvinnor	10
Våld i samkönade relationer	10
Hedersrelaterat våld	11
Tvångsgifte och lagstiftning	12
Könsstympning	13
Våld mot kvinnor med utländsk bakgrund	13
UPPTÄCKT	14
Indikationer	14
Att fråga om erfarenheter av våld	15
Samtal med tolk	16
Hjälpmedel vid samtal	16
Reda ut-häftet	16
UTREDNING UTIFRÅN VÅLDSUTSATTHET	18
Varför utredning?	18
Akut stöd och motivation	18

Resurscentrums utredning av våld och utsatthet	19
Individens behov av stöd och hjälp akut	19
Risken för upprepat våld	20
Våldets karaktär och omfattning	20
Hur den våldsutsattes nätverk ser ut	20
Behov av stöd och hjälp på lång sikt/insatser	20
Har något barn utsatts eller upplevt våldet	20
Samråd	20
HOT- OCH RISKBEDÖMNINGAR	22
SARA sv	22
PATRIARK	23
FREDA	23
SKYDD	24
Siri	24
Uppsalakvinnojour	24
Kompotten	25
Sekreteress skyddat boende	25
POLISANMÄLAN	26
INTERN SEKRETESS	26
SKYDDADE PERSONUPPGIFTER	27
Markering för särskild sekretessprövning eller sekretessmarkering	28
Kvarskrivning	28
Fingerade personuppgifter	28
Hantering av klienter med skyddade personuppgifter:	29
VÅLDSUTÖVANDE	30
Upptäckt	30
RESURSCENTRUM MOT VÅLD I NÄRA RELATIONER	31
Nexus	31

Kvinnoboendet Siri	31
ANDRA KOMMUNALA RESURSER	32
Familjeenheterna	32
Trappan	32
EXTERNA RESURSER I UPPSALA	32
Nationellt centrum för kvinnofrid (NCK)	32
IDEELLA RESURSER I UPPSALA	33
Brottsofferjouren i Uppsala, Knivsta och Håbo (BoJ)	33
Mottagningen mot våld i nära relationer (MVU)	33
Tjejers rätt i samhället (TRIS)	33
Uppsala kvinnojour	33
Uppsala stadsmission	33
Uppsala tjejjour	33
EXTERNA RESURSER I LANDET	34
Sveriges Kvinno- och Tjejjourers Riksförbund, SKR	34
Riksorganisationen för kvinnojourer och tjejjourer i Sverige, Roks	34
Qjouren	34
Villa Fridhem - Stödboende för kvinnor	34
Terrafem	34
Somaya	34
Kruton	34
Kvinnojouren i Höganäs	34
REFERENSER	35
LITERATURTIPS OCH INFORMATION	36
PICTOGRAMBILDER	38
BLANKETT FÖR SAMTYCKE	39

Inledning

Våld i nära relationer är ett omfattande samhällsproblem och varje år utsätts många individer för stort lidande. Att utsättas för våld i nära relation påverkar den våldsutsattes hela livssituation, med bland annat allvarliga hälsoproblem som följd. Förutom svåra kroppsskador finns också ett kraftigt samband mellan våldsutsatthet och psykisk ohälsa. Depression, ångest, posttraumatiskt stressyndrom och sömnsvårigheter är bland annat vanligt förekommande bland personer som utsätts för våld av närstående.¹ Förutom individens lidande medför våldet också stora samhälleliga kostnader, enligt beräkningar från socialstyrelsens uppgår kostnaderna till ca tre miljarder årligen.²

Äldre utsätts precis som andra för våld i nära relationer och i stort följer våld mot äldre samma mönster som våld i nära relationer generellt. Det finns dock vissa faktorer som särskilt bör belysas när det gäller äldres utsatthet. Äldre kan vara mer beroende av sin omgivning, såväl av nära anhöriga som av vård- och omsorgspersonal. Om personen som är tänkt att ge stöd och hjälp utövar våld medför beroendet en ökad utsatthet och en större risk för att våldet ska upprepas. Specifikt för äldre är också en relativt stor utsatthet för försummelse. Det kan handla om att man nekats den vård och hjälp som man har rätt till, t.ex. att man inte ges tillgång till vård, medicin eller mat.³

Det är framförallt kvinnor och barn som utsätts för våld i nära relationer och den vanligaste förövaren är en man i ett heterosexuellt förhållande. Det finns också betydande skillnader mellan det våld som kvinnor och män utsätts för i nära relationer. Studier visar att kvinnor utsätts för våld som generellt är grövre, oftare upprepat samt medför fler negativa följder än det våld som män överlag utsätts för.⁴ Kvinnor och barns utsatthet har fått till följd att merparten av forskning, lagtexter samt riktlinjer från socialstyrelsen berör våld mot kvinnor och barn. Således bygger den här skriften på material som framförallt fokuserar på kvinnor och barns utsatthet. Detta utesluter dock inte att även män kan vara utsatta för våld i nära relationer och självklart är denna skrift även användbar i bemötandet och handläggningen av män som är utsatta för våld av närstående.

¹ Att fråga om våldsutsatthet som en del av anamnesen. NCK 2010

² Kostnader för våld mot kvinnor. Socialstyrelsen 2006

³ Blånader och silverhår. Socialstyrelsen 2014

⁴ Våld mot kvinnor och män i nära relationer. Brå 2009

Omfattning

Våld i nära relationer är ett utbrett problem och många kvinnor och män har erfarenheter av våld från närstående. Våldet drabbar framförallt kvinnor och undersökningar visar att upp till 30 % av alla kvinnor varit utsatta av en man som de haft en nära relation med.⁵ Under 2012 polisanmälades 12 903 fall av misshandel av kvinnor där förövaren var en närstående. Under samma år anmälades också 2469 fall av grov kvinnofridskränkning. När det gäller brottsstatistik angående våld i nära relation är det viktigt att ha i åtanke att det handlar om brott som underrapporteras i stor utsträckning. Enligt beräkningar från brottsoffermyndigheten anmäls endast 20 % av våldsbrotten mot kvinnor där förövaren är en närstående.⁶

Mörkertalen är stora även när det gäller våld som män utsätts för i nära relationer och det finns också undersökningar som pekar på relativ stor utsatthet även bland män.⁷ Under 2012 anmälades 3430 misshandelsbrott mot män där förövaren var en närstående. Det är vanligare att män som utsätts för våld i nära relationer uppger att de har utsatts för psykiskt snarare än fysiskt våld. Det kan ta sig uttryck som verbala angrepp (förlöjligande och mobbning), isolering (social eller ekonomisk), svartsjuka, hot om fysiskt våld, hot om skilsmässa och förstörelse av personlig egendom. Invanda föreställningar kring manlighet och en rädsla för att inte bli trodd hindrar många våldsutsatta män från att anmäla det våld som de utsatts för. ”Enligt Brottsförebyggande rådets kartläggning har män som blivit utsatta för våld i nära relationer betydligt lägre förtroende för rättsväsendet, både jämfört med kvinnor med samma erfarenheter och med män som blivit utsatta för annan typ av våld. Våldsutsatta män känner sig också oftare sämre bemötta av polis än vad kvinnor gör.”⁸

När det gäller utsatthet specifikt bland äldre har det genomförts relativt få omfångsstudier. De studier som gjorts pekar dock på stor utsatthet även bland äldre. *Ofrid* från 2001 visar exempelvis att 19 % av kvinnorna varit utsatta för försummelse efter att de fyllt 65 år. Motsvarande siffra för männen var 13 %. Av de som deltog i studien uppgav 3,4 % av kvinnorna och 5,4 % av männen att de utsatts för hot och trakasserier av en nuvarande eller tidigare partner. Utsattheten verkar alltså vara större bland män, dock är det tydligt utifrån studien att kvinnorna utsatts för upprepade hot och trakasserier medan männen oftare utsatts för enstaka händelser.⁹ En annan undersökning, *Ofredad* från 2013, visar att 11,4% av kvinnorna och 11,2 % av männen utsatts för våld sedan de fyllt 65 år.¹⁰

⁵ I *Slagen dam* från 2001 har 28 % av kvinnorna uppgett att de har utsatts för fysiskt våld av en tidigare partner. I NCK:s undersökning *Våld och hälsa* från 2014 har 14 % av kvinnorna uppgett att de utsatts för fysiskt våld eller hot om våld av en partner. 20% av kvinnorna i studien hade utsatts för systematiskt och upprepat psykisk våld.

⁶ *Tema våld mot kvinnor* Brå

⁷ 5 % av männen i NCK:s undersökning *våld och hälsa* uppgav att de utsatts för fysiskt våld eller hot om våld av en aktuell eller tidigare partner.

⁸ www.nck.uu.se

⁹ *Ofrid*. Eriksson 2001

¹⁰ *Ofredad*. Kristensen, Lindell 2013.

Begrepp och definitioner

Våld

Med våld menas;

- **Aktivt fysiskt våld**, vilket bland annat innefattar slag, sparkar, knuffar och fasthållning.
- **Försummelse**, innebär att individen inte får den hjälp hon eller han behöver. Det kan bland annat handla om att individen förvägras mat, sömn eller medicin.
- **Psykiskt våld**, inbegriper bland annat verbala kränkningar, hot och kontrollerande beteende.
- **Sexuellt våld**, innefattar sexuella trakasserier, att tvingas se på porrfilm, ofrivillig beröring samt våldtäkt. I relationer präglade av våld är det vanligt att offret känner sig tvingad till sexuella handlingar för att undvika andra former av våld.
- **Materiellt våld**, är benämningen på det våld eller hot om våld som riktar sig mot offrets personliga ägodelar i syfte att utöva makt och kontroll. (slå i dörrar och väggar, förstöra ägodelar av särskild betydelse för den andre).
- **Ekonomiskt våld**, syftar ofta till att göra offret ekonomiskt beroende. Det kan bland handla om att förvägra offret tillgång till ekonomiska tillgångar.
- **Latent våld**; våldet är ständigt närvarande som en möjlig konsekvens. Tidigare hot och våldshandlingar tvingar den våldsutsatte att anpassa sitt beteende för att undvika våld. Våldsutövaren kan därmed utöva makt och kontroll utan att använda fysiskt våld.¹¹
- **Motvåld (efter alternativ till våld)**, den svagare partens våld ses som en hanteringsstrategi/reaktion på våldet som den personen utsätts för.

De flesta handlingar som inbegrips i begreppet våld är brottsliga handlingar. Det är dock inte alla och det är därför viktigt att poängtera att socialtjänsten även har ansvar för att uppmärksamma kränkningar som inte definieras som brott. Dessa kränkningar är särskilt viktiga att uppmärksamma för att tidigt upptäcka våldsutsatthet och förebygga aktivt fysiskt våld.¹² I Torontodeklarationen som Världshälsoorganisationen (WHO) och International Network on Prevention of Elder Abuse (INPEA) enats om finns följande definition av våld mot äldre:

Våld mot äldre är en enstaka eller upprepad handling, eller frånvaro av lämplig/önskvärd handling, som utförs inom ett förhållande där det finns en förväntan på förtroende och som förorsakar skada eller smärta hos en äldre person.[...]Denna handling kan vara fysisk, psykologisk/känslomässig, finansiell eller helt enkelt återspegla avsiktlig eller oavsiktlig försummelse”

¹¹ Sveriges Kvinno- och Tjejjourers Riksförbund, SKR

¹² Våld. Socialstyrelsen 2011

Brottsofferparagrafen SoL Kap. 5 § 11

Utifrån brottsofferparagrafen har socialtjänsten ett tydligt ansvar för att ge stöd och hjälp till de individer som utsatts för brott. Till socialnämndens uppgifter hör att verka för att den som utsatts för brott och dennes närstående får stöd och hjälp. Socialnämnden ska särskilt beakta att kvinnor som är eller har varit utsatta för våld eller andra övergrepp av närstående kan vara i behov av stöd och hjälp för att förändra sin situation. Socialnämnden ansvarar för att ett barn, som utsatts för brott, och dennes närstående får det stöd och den hjälp som de behöver. Socialnämnden ska också särskilt beakta att ett barn som bevittnat våld eller andra övergrepp av eller mot närstående är offer för brott och ansvara för att barnet får det stöd och den hjälp som barnet behöver (SoL kap. 5 § 11).

Närstående

Begreppet närstående avser att det finns en nära och förtroendefull relation mellan personerna. Det kan bland annat vara makar, sambor, pojk- och flickvänner, föräldrar, styvföräldrar, syskon, barn, mor- och farföräldrar. Närstående kan också vara professionella som i sin yrkesroll har till uppgift att ge stöd och hjälp till särskilt sårbara grupper. Personal som vårdar äldre betraktas exempelvis som närstående eftersom vårdtagaren ofta befinner sig en stark beroendeställning till vårdgivaren.

Normaliseringsprocessen¹³

Våld i nära relationer kännetecknas ofta av en process där den våldsutsatte gradvis bryts ned. Till en början är det vanligt att våldet mestadels är av psykisk karaktär, men kan därefter övergå i en kombination av olika våldsformer med allt fler inslag av fysiskt våld. Att våldet tilltar succesivt och blir allt grövre är en del av den s.k. normaliseringsprocessen. Med det menas att våldet gradvis riskerar att ses som en naturlig del av relationen, där individens egna gränser för vad som är acceptabelt succesivt förflyttas. Det är vanligt att den våldsutsatte stegvis börjar anpassa sitt beteende utifrån våldet samt våldsutövarens förväntningar. Den våldsutsatte riskerar att se sig själv som ansvarig eller medansvarig för våldet. Livsutrymmet minskar och självförtroendet försämras. Det gör att allt grövre våldshandlingar riskerar att förminska och även tolereras. Ett led i normaliseringsprocessen är även att våldsutövaren många gånger skiftar mellan värme och våld. Det stärker de känslomässiga banden och ger hopp om att våldet ska upphöra.

Uppbrottsprocessen

De känslomässiga banden är ofta starka mellan offret och förövaren och det försvårar ett uppbrott. Istället för att lämna relationen känner den våldsutsatte många gånger stort medlidande med förövaren och har förhoppningar om att det ska ske en förändring. Att bryta upp från en våldsutövande partner försvåras naturligtvis även av rädsla, då det är vanligt att det förekommit hot om grovt våld ifall kvinnan lämnar relationen. Många gånger är också uppbrottsprocessen förenat med stor risk för den våldsutsatte eftersom det är vanligt att våldet eskalerar vid uppbrott.¹⁴ Carin Holmberg och Viveka Enander har genomfört en studie kring varför kvinnor lämnar en våldsutövande partner. De beskriver att det handlar om flera sammankopplade processer, dels en fysisk frigörelse som ofta inträffar då våldet är så pass allvarligt att kvinnan fruktar för sitt eget liv eller kanske sina barns fysiska och psykiska mående och dels om en process där kvinnan gör sig känslomässigt fri. Slutligen pekar de på en process där kvinnan blir fullt medveten om det våld hon utsatts för, ett medvetande som många gånger är möjligt först då kvinnan lämnat mannen känslomässigt.¹⁵

¹³ Eva Lundgren

¹⁴ *Våldsutsatta kvinnor- samhällets ansvar* 2008

¹⁵ *Varför går hon?* 2011

Upplevt/bevittnat våld

Begreppet inkluderar både att bevittna och höra våld mot en närstående vuxen likväl som att påverkas av våldet genom att leva i en familj där våld förekommer. Socialstyrelsens har i sin vägledning *Fristad från våld* beskrivit våldets konsekvenser för barn: ”Att leva med våld äventyrar barnets psykologiska, fysiologiska och sociala utveckling och barnen riskerar att utveckla allvarlig och långvarig psykisk ohälsa, som depressivitet, ångest, självdestruktivitet, aggressivitet, svårigheter i umgänget med andra barn, samt koncentrationssvårigheter och skolsvårigheter. De drabbas också oftare än andra barn av hälsoproblem som astma, eksem, magont, sömnsvårigheter, huvudvärk och ätstörningar. Upprepade hotfulla situationer där anknytningspersoner är orsaken till faran, respektive känslomässigt otillgängliga, ökar risken för att barn ska utveckla en desorganiserad anknytning, som är den allvarligaste formen av otrygghet. Desorganiserad anknytning ökar risken för en rad allvarliga svårigheter i livet. Att barnets omsorgsgivare utsätts för hot utgör en tydlig risk för att utveckla posttraumatisk stress hos barn och unga. Särskilt allvarligt är det att en hög andel barn utsätts för multipel traumatisering i dessa familjer, som vanvård, brist på trygghet, psykisk och fysisk misshandel och sexuella övergrepp.”¹⁶

Intersektionalitet

Vare sig de som utövar våld eller utsätts för våld utgör homogena grupper och det är därför viktigt att vara medveten om att det inte bara finns ett perspektiv eller en teori som förklarar allt. Ofta handlar det istället om en komplex sammansättning av en rad omständigheter. Med begreppet intersektionalitet kan man analysera hur olika hierarkier och maktordningar interagerar med varandra vilka kan vara relevanta för att förstå uppkomsten av våld i nära relationer. Samhälleliga förhållanden och andra faktorer, liksom en persons upplevelser styrs enligt detta synsätt av till exempel klass, sexualitet etnicitet, nationalitet och ålder.

Särskilt sårbara grupper

I regeringens proposition *socialtjänstens stöd till våldsutsatta kvinnor* 2006/07:38 lyfts flera grupper fram som särskilt sårbara. Dessa är; kvinnor med missbruksproblem, kvinnor med funktionshinder, kvinnor med utländsk bakgrund, kvinnor som drabbas av hedersrelaterat våld samt äldre kvinnor. Regeringen betonar vidare att våld inom samkönade relationer är ett område där det krävs specifik kunskap. Kvinnor som tillhör dessa grupper kan ha svårare än andra att lämna en våldsamt relation, det kan bland annat bero på att de är mer beroende av personer i sin närhet och/eller att de kan mötas av fördomar och okunskap i kontakten med myndigheter och andra stödinsatser.¹⁷ Det finns en viss fara att peka ut grupper som särskilt sårbara, eftersom det kan medföra en risk att man förbiser varje individs specifika behov. Det är därför viktigt att poängtera att det inte handlar om homogena grupper och att dessa grupper heller inte är strikt avgränsade gentemot varandra.¹⁸ I varje ärende ska handläggaren se till varje individs specifika behov, dock kan det krävas specifik kunskap om t.ex. missbrukande kvinnors dubbla utsatthet för att göra korrekta bedömningar.

Sårbarhetsfaktorer

okunnighet om de rättigheter man har

socialt och ekonomiskt beroende av närstående eller av samhället

konflikt mellan närstående och andras förväntningar

isolering och ensamhet

beroende av andra för att klara vardagslivet

starkt beroende av våldsutövaren

¹⁶ *Fristad från våld*. Socialstyrelsen 2013

¹⁷ *Sällan sedda*. Socialstyrelsen 2011

¹⁸ *Våld*. Socialstyrelsen 2011

Kvinnor med missbruksproblem

Undersökningar pekar på en omfattande utsatthet bland kvinnor i aktivt missbruk. En undersökning av ASI-intervjuer¹⁹ visar exempelvis att tre fjärdedelar av kvinnorna i den aktuella studien varit utsatta för fysiskt, psykiskt eller sexuellt våld.²⁰ Kvinnor i aktivt missbruk är alltså en särskilt sårbar grupp, dels på grund av att många lever i en situation som ökar risken för våld, men också för att de kan ha svårare än andra kvinnor att få hjälp och stöd. Oron att inte bli trodd, som ofta är ännu vanligare bland kvinnor i missbruk, samt en rädsla för att missbruket ska avslöjas hindrar många från att söka hjälp för sin utsatthet. Sårbarheten är också förenat med föreställningar kring missbruk och våld. Det är vanligt att våldsutsatta kvinnor känner egen skuld och skam för det våld som de utsatts för. Detta är många gånger ett ännu större problem för kvinnor i missbruk, då själva missbruket är stigmatiserande samt ofta förenat med känslor av skuld och skam. Vidare är våldsutsattheten så pass utbredd bland kvinnor i aktivt missbruk att det finns en risk att såväl professionella som kvinnorna själva ser våldet som en naturlig del av deras livssituation. Våldet riskerar således att betraktas enbart som en konsekvens av missbruket, vilket i sin tur kan innebära att våldet negligeras vid bedömningar om stöd och hjälp. Granskningar av kommunernas arbete har också visat att stöd- och hjälpinsatser i stor utsträckning bortser från våldsproblematiken och istället helt fokuserar på missbruksproblematiken²¹. Detta trots att flera studier visar att missbruket många gånger är en följd av våldet, ett sätt att hantera såväl pågående våld som tidigare erfarenhet av utsatthet.²²

Kvinnor med funktionsnedsättningar

Kvinnor med funktionshinder utsätts precis som andra kvinnor för våld i nära relationer. Det finns dock vissa specifika faktorer som ökar utsattheten och sårbarheten för kvinnor med funktionshinder. I socialstyrelsens utbildningsmaterial *Sällan sedda* lyfts tre faktorer fram för att förklara den särskilda utsattheten; **beroende**, **osynlighet** och **sårbarhet**. Kvinnor med funktionsnedsättningar är många gånger mer beroende av personer i sin omgivning än kvinnor generellt. Grad av beroende varierar självklart med typ av funktionsnedsättning, men ofta medför en funktionsnedsättning ett ökat behov av stöd och hjälp från omgivningen, såväl av nära anhöriga som av professionella. Behovet av stöd och hjälp försätter individen i beroendeställning till de personer som tillgodoser dessa behov. Om kvinnan är utsatt för våld från de personer som är tänkta att ge stöd och hjälp blir utsattheten än värre och risken för upprepat våld större.

Med osynlighet menas att brott mot kvinnor med funktionshinder tenderar att omdefinieras som missförhållanden eller brister i olika verksamheter. Brottsliga handlingar kan i vissa fall hanteras med hjälp av t.ex. en lex Sarah-anmälan istället för en anmälan till polis. Vidare hänger osynliggörandet samman med föreställningar kring kvinnor med funktionsnedsättningar. De kan betraktas som icke-sexuella och könlösa, vilket kan innebära att sexuella övergrepp inte upptäcks och att de heller inte definieras som övergrepp när de väl uppmärksammas. Osynliggörandet är också kopplat till beroendet. De som utsatts för våldshandlingar från personal och nära anhöriga som de också är beroende av kan ha ännu svårare att berätta för andra om sin utsatthet och således upptäcks inte övergrepp.

Med sårbarhet avses att kvinnor med funktionsnedsättning många gånger är mer sårbara än kvinnor generellt. För kvinnor med intellektuella funktionsnedsättningar kan det t.ex. vara svårare att tydligt

¹⁹ ASI intervjun är en standardiserad bedömningsmetod för utredning och uppföljning. Intervjun är utformad för vuxna personer med missbruks- eller missbruksrelaterade problem.

²⁰ *Våldsutsatthet bland missbrukande kvinnor- resultat från ASI-intervjuer med 4290 kvinnor 2010*

²¹ *Skylla sig själv*. Socialstyrelsen 2011

²² *Mäns våld mot missbrukande kvinnor 2005*

markera gränser samt att avgöra vilka handlingar som är brottsliga. En vilja att ”passa in” och leva upp till omgivningens krav medför också risker. Det kan innebära att kvinnor med intellektuella funktionsnedsättningar riskerar att känna sig tvingade att utföra sexuella handlingar om personal, partners eller andra anhöriga kräver det. Kvinnor med intellektuella funktionsnedsättningar kan också ha svårt att med egna ord beskriv svåra händelser som de utsatts för.²³

Äldre kvinnor

Ett syfte med att lyfta fram äldre kvinnor som en särskilt sårbar grupp är att våld mot äldre inte uppmärksammas i tillräckligt stor utsträckning. Det finns få forskningsstudier kring våld mot äldre och när våld i nära relationer debatteras är det sällan som äldres utsatthet lyfts fram. Detta beror på flera olika faktorer, däribland invanda föreställningar kring ålderdom och äldre personer. Många gånger betraktas ålderdomen som en fridfull tid, fri från kränkningar, våld och sexuella övergrepp. Äldre kan också ses som stillsamma och ibland även som så försvagade att de är oförmögna att utöva våld mot såväl närstående som andra. Vidare är det mer sällsynt att äldre söker stöd för sin våldsutsatthet i jämförelse med andra åldersgrupper, vilket ytterligare bidrar till att våld mot äldre förblir ett relativt dolt samhällsproblem. Det finns dock inget som tyder på att våldet skulle upphöra bara för att en person når en viss ålder och i stort följer våld mot äldre samma mönster som våld i nära relationer generellt.

Vissa faktorer är dock specifika när det gäller äldres utsatthet för våld. Äldre kan vara mer beroende av sin omgivning, såväl av nära anhöriga som av vård- och omsorgspersonal. Om personen som är tänkt att ge stöd och hjälp utövar våld medför beroendet en ökad utsatthet och en större risk för att våldet ska upprepas. Det kan bland annat vara svårare att berätta om sin utsatthet eller att bryta upp från en våldsutövande partner om förövaren samtidigt ger den hjälp som är nödvändig för att vardagen ska fungera. Specifikt för äldres utsatthet är också att det finns en relativt stor utsatthet för passivt fysiskt våld, vilket även brukar benämnas som försummelse. Det kan handla om att individen nekas hjälp med att komma upp ur sängen, felmedicineras eller förvägras hjälp med mat och hygien.²⁴

Våld i samkönade relationer

Kunskapen om våld i samkönade relationer och våld i bisexuellas och transpersoners parförhållanden är begränsad. Merparten av den forskning som finns behandlar endast våld i lesbiska parförhållanden.²⁵ Forskningen påvisar dock att formerna för våldsutövning tar sig liknande uttryck inom heterosexuella och samkönade parrelationer och att våldet beskrivs ha sin grund i maktutövning. Heteronormativa föreställningar om kön och sexualitet påverkar synen på våld, i synnerhet i fråga om vem som är offer respektive förövare. Det kan göra det svårt att se män som våldtäktsoffer och kvinnor som förövare. Det finns således en risk att utsattheten bland HBT-personer förbises. Det är också få som polisanmäler och mörkertalet beräknas så högt som 95-97 procent. En norsk studie från 2007 visade att unga homo- och bisexuella ungdomar drabbas av fysiskt, psykiskt och sexuellt våld i högre utsträckning än heterosexuella ungdomar. En svensk undersökning från 2005 och som besvarades av över 2000 medlemmar i RFSL, visade att en fjärdedel av de tillfrågade hade upplevt fysiskt, sexuellt och/eller psykiskt våld. Få av dessa hade polisanmält eller sökt hjälp.

²³ *Sällan sedda*. Socialstyrelsen 2011

²⁴ *Blånader och silverhår*. Socialstyrelsen 2014

²⁵ *Våld i samkönade relationer, en kunskaps- och forskningsöversikt*. NCK 2009

Hedersrelaterat våld

Begreppet hedersrelaterat våld och förtryck som begrepp är etablerat men saknar en enhetlig definition och har olika förklaringsmodeller. Socialstyrelsen beskriver de olika perspektiven enligt följande: *"Det kulturella perspektivet betonar kulturella och värderingsmässiga skillnader och våldet grundar sig enligt detta synsätt på en s.k. hedersideologi. Könsperspektivet rör kvinnors utsatthet för våld och kopplar våldet till mäns strukturella överordning globalt. Det intersektionella perspektivet har fokus på maktrelationer och en analys av hur kön, etnicitet och klass hänger samman med varandra."*²⁶ Oavsett perspektiv har forskning visat att våldet inte är kopplat till någon specifik religion, det förekommer inom olika religioner och kulturer. Socialstyrelsen har i sitt utbildningsmaterial, "Vänd dem inte ryggen" utgått från regeringens beskrivning och skriver att det bland annat kännetecknas av att det är kollektivt utövat, d.v.s. har flera förövare. Det är ofta kopplat till föreställningar om oskuld och kyskhets samt uppfattningar om att flickor och kvinnors faktiska beteende påverkar familjens rykte och anseende. Flickors oskuld måste bevaras för att upprätthålla familjens heder.²⁷ Hedern är på så sätt bundet till familjen och släkten och alla är därmed beroende av varandra.²⁸

Hedersrelaterat våld och förtryck kan yttra sig på många olika sätt och kan variera från kontroll och begränsningar av individen till fysiskt våld. I regeringens handlingsplan konstateras att; *"kontrollen kan sträcka sig från vardagliga former²⁹ av begränsningar i flickors och kvinnors liv som berör exempelvis klädval, socialt umgänge och rörelsefrihet till livsval som utbildning, jobb och giftermål och skilsmässa. I sin mest extrema form resulterar hederstänkandet i hot om våld och våld, inklusive dödligt våld."*³⁰ För handläggare är det viktigt att vara särskilt uppmärksam på individer som utsätts för kontroll och begränsningar eftersom det möjliggör tidig upptäckt. Begränsningar av individens frihet och valmöjligheter är många gånger första stadiet i hedersrelaterat våld och förtryck och kan utvecklas till mer allvarliga former av förtryck som t.ex. tvångsgiftermål samt fysiskt våld.

Våldet och förtrycket utövas framförallt mot flickor och kvinnor men även mot pojkar och unga män. Våldet och förtrycket utövas ofta av den närmsta familjen men det kan även vara sanktionerat eller pådrivet från omgivningen. Ofta bidrar hela kollektivet till kontrollen och förtrycket och förövarna kan således vara män, kvinnor samt unga pojkar och flickor. I sammanhanget är det dock viktigt att påpeka att det handlar om starkt patriarkala strukturer vars upprätthållande befäster kvinnor och flickors generella underordning. Eftersom det rör sig om starkt patriarkala strukturer är hederskontexten heteronormativ till sin karaktär. Det gör att homo- och bisexuella samt transpersoner av båda könen drabbas särskilt hårt av förtrycket.

En särskilt utsatt grupp är också ungdomar med intellektuella funktionshinder. Föreningen TRIS (Tjejs rätt i samhället) har undersökt utsattheten genom en kartläggning bland gymnasiesärskolorna i Uppsala, Malmö, Stockholm och Göteborg. Deras kartläggning visar på en stor utsatthet bland de särskoleelever som lever i en hederskontext. Dessa ungdomar är inte befriade från förtryckande normer utan de har många gånger svårare att stå emot påtryckningar och förväntningar från släkt och omgivning. Funktionshindret kan göra det svårare att förstå vad det är de utsätts för. Det kan t.ex. vara svårt att till fullo förstå vad ett giftermål innefattar; *"en flickas uppfattning om äktenskapet är kanske begränsat till en stor fest, en fin klänning och en önskan om*

²⁶ Vänd dem inte ryggen. Socialstyrelsen 2014

²⁷ Vänd dem inte ryggen. Socialstyrelsen 2014

²⁸ Patriarkat och hedersrelaterat våld. 2009

²⁹ För mer info om vardagsheder så finns bl.a. TRIS film "Tio minuter av frihet" med tillhörande utbildningsmaterial.

³⁰ Regeringens handlingsplan för att bekämpa män våld mot kvinnor, hedersrelaterat våld och förtryck samt våld i samkönade relationer. Skr. 2007/08:39

att få vara som de andra. Att de förväntas ha sex och ta hand om man och eventuella barn har de inte förstått.”³¹ Vidare kan det förekomma föreställningar kring funktionshindret som ytterligare förstärker utsattheten. Familj och släkt kan exempelvis se giftermålet som ett sätt att ”bota” funktionshindret. Socialtjänsten tillsammans med skolan är särskilt viktiga när det gäller att uppmärksamma dessa ungdomar. I kontakten med personer som har intellektuella funktionsnedsättningar är det viktigt att samtalet anpassas utifrån individens förutsättningar³²(se rubrik; hjälpmedel vid samtal).

Länsstyrelsen i Östergötland har på uppdrag av regeringen tagit fram en vägledning samt handbok för skydd, stöd och rehabilitering av unga som utsätts för hedersrelaterat våld och förtryck.³³

Följande råd & förslag på frågor är hämtade därifrån.

- Vem är det som styr och bestämmer om sanktioner i släkten? Finns denna person i Sverige
- Vem/vilka är de som slår, hotar/förtrycker, är någon av dessa tidigare straffad.
- Har någon syster/bror, släkting tidigare misshandlats, gifts bort mot sin vilja?
- Tidigare våld mot barnen
- Tidigare anmälningar av familjen inom socialtjänsten
- Förekomst av våld mellan föräldrar
- Starkt patriarkal familjestruktur
- Bortgifta syskon i familjen/släkten
- Familjemedlemmar som tidigare är dömda för våldsbrott
- Förekomst av viktiga stödpersoner, t.ex. skolpersonal
- Hur påverkar det enskilda beslutet flickan/pojken? Hur och när ska föräldrarna kontaktas för att orsaka minst skada.
- Klargör tydligt olika möjligheter till skydd, hjälp och stöd från socialtjänst och polis, t.ex. när det gäller skyddat boende.

Tvångs gifte och lagstiftning

En av de allra allvarligaste formerna av hedersrelaterat våld och förtryck är tvångs giftermål. I hederskontexter är valet av partner särskilt viktigt då giftermålet många gånger används för att knyta allianser eller för att tillgodose andra intressen inom släkten.³⁴ Individens rättigheter är i dessa sammanhang underordnat det som anses vara bäst för familjen, släkten (kollektivet) och därmed inskränks individens valmöjligheter kraftigt. Den första juli 2014 trädde en ny lag i kraft, vilken syftar till att stärka skyddet mot tvångsäktenskap och barnäktenskap. I den nya lagstiftningen införs ett nytt brott, äktenskapstvång. Det innebär att det blir straffbart att förmå någon att gifta sig genom att utsätta individen för tryck eller att utnyttja dennes utsatta situation. Det innebär att föräldrar och släktingar kan straffas för att pressa ett barn eller en ung vuxen till ett giftermål, vilket skiljer sig från tidigare lagstiftning då det endast var straffbart att formellt tvinga en individ till att gifta sig. Brottet kan ge upp till fyra års fängelse. Enligt den nya lagstiftningen blir också förberedande gärningar kriminaliserade, dels genom att försök och förberedelse till äktenskapstvång blir straffbart och dels genom att brottet "vilseledande till tvångsäktenskapsresa" införs. Lagändringen innebär vidare att det inte längre är möjligt för barn att få dispens för att ingå äktenskap.³⁵

³¹ *Yrkesgemensam handbok för personal som möter hedersrelaterat våld och förtryck*. Malmö stad

³² *Yrkesgemensam handbok för personal som möter hedersrelaterat våld och förtryck*. Malmö stad

³³ *Våga göra skillnad*. Länsstyrelsen Östergötland 2011

³⁴ *Yrkesgemensam handbok för personal som möter hedersrelaterat våld och förtryck*. Malmö stad

³⁵ www.riksdagen.se/sv/Dokument-Lagar/Utskottens-dokument/Betankanden/Arenden/201314/JuU30/

Könsstympning

Kvinnlig könsstympning är en våldsform som bland annat existerar i vissa hederskontexter. Det är framförallt utbrett i vissa afrikanska länder, men förekommer även i andra delar av världen. Det är en allvarlig våldsform och den som utsätts riskerar att drabbas av svåra konsekvenser. Förutom allvarliga fysiska skador är det också vanligt med psykiska besvär till följd av ingreppen. Ingreppen är väldigt olika och kan variera från relativt små ingrepp till att klitoris avlägsnas eller att det kvinnliga könsorganet sys ihop. Det sistnämnda, s.k. infibulation, medför de allvarligaste hälsoproblemen. Vanligtvis lämnas bara en liten öppning, vilket gör att urin och menstruation har svårt att passera vilket i sin tur kan leda till svåra infektioner i underlivet. Alla former av kvinnlig könsstympning är olagligt i Sverige sedan 1982 och det är också olagligt i flera av de länder där kvinnlig könsstympning är som mest utbrett. Det finns flera olika motiv och förklaringsmodeller när det gäller kvinnlig könsstympning. I vissa delar av världen spelar religionen en viktig roll, detta trots att det inte finns några skriftliga påbud om ingreppen inom varken kristendomen eller Islam. Inom andra delar av världen är det en viktig initiationsrit där flickor betraktas som vuxna kvinnor först efter att riterna utförts. Vidare är det på vissa platser kopplat till föreställningar om kvinnans sexualdrift och att det finns behov av att begränsa den.³⁶ En vanlig förklaringsmodell är att det finns ett starkt socialt tryck på att genomföra ingreppen. För föräldrar kan ingreppet innebära att deras flicka tilldelas social status och tillhörighet. Det kan därför vara svårt att stå emot tryck från släkt och övrig familj, även då föräldrarna själva är motvilliga till ingreppet.³⁷

Våld mot kvinnor med utländsk bakgrund

Kvinnor med utländsk bakgrund är en heterogen grupp men vissa faktorer kan utgöra en särskild utsatthet och sårbarhet. Sårbarheten är kopplad till den makt våldsutövaren har över kvinnan som kan handla om allt från att han har mer information eller kunskaper om det svenska samhället, språkkunskaper, färdigheter i att fylla i blanketter, ett lojalt socialt nätverk, ekonomiskt överläge till fysisk överlägsenhet. Forskning tyder också på att risken för att utsättas för våld är högre för denna grupp och dessutom högre för kvinnor som har låg inkomst, lever i social isolering och kommer från ett land med låg jämställdhet. Kvinnorna kan ha en högre utsatthet och svårare att lämna mannen bland annat genom följande;

- **Språksvårigheter**
- **Okunskap om svenska samhället**
- **Begränsat socialt nätverk i Sverige**
- **Avsaknad av permanent uppehållstillstånd**
- **Migrationen kan innebära stora påfrestningar**
- **Ekonomiskt beroende av mannen**
- **Dålig ekonomi**
- **Svårt att skaffa egen bostad**
- **Religiösa eller kulturella värderingar föreskriver att familjen ska bevaras intakt och att det är viktigt för barnen**
- **Handlingsförlamad på grund av psykisk stress**
- **Beroende av mannen för att få uppehållstillstånd**
- **Saknar stöd från omgivningen**
- **Låg tilltro till myndigheter**
- **Traumatiserade erfarenheter från hemlandet**

Socialtjänstens ansvar omfattar även kvinnor som är asylsökande eller s.k. papperslösa (håller sig undan en avvisning eller utvisning eller befinner sig i Sverige utan att ha ansökt om nödvändiga tillstånd). Också EU- eller EES medborgare har samma rätt som andra som är bosatta i Sverige.³⁸

³⁶ *Kvinnlig omskärelse/könsstympning i Sverige*. NCK 2011

³⁷ *Yrkesgemensam handbok för personal som möter hedersrelaterat våld och förtryck*. Malmö stad

³⁸ se socialstyrelsens utbildningsmaterial, *Ensam och utsatt – utbildningsmaterial om våld mot kvinnor med utländsk bakgrund* 2014

Upptäckt

För att upptäcka våldsutsatthet kan det vara nödvändigt att fråga om erfarenheter av våld. Om man inte frågar finns en stor risk att individen inte berättar om sin utsatthet. Många har svårt att själva ta initiativet och berätta, på grund av rädsla men också på grund av känslor av skuld och skam. De kan också vara rädda för att barnen ska bli omhändertagna av socialtjänsten eller för att inte få stanna i Sverige (om de saknar uppehållstillstånd). Många våldsutsatta vill inte heller se sig själva som våldsutsatta och tänker inte på våldet som misshandel eller övergrepp.

Ett sätt att avdramatisera frågan är att ställa den rutinmässigt, vilket också kan underlätta för den som får frågan. Att få vetskap om att frågan ställs till alla minskar risken för att personen ska känna sig utpekad. Flera studier visar att kvinnor generellt är positiva till att få frågor om våld. En majoritet av kvinnorna i dessa studier uppskattade att frågan ställdes medan endast ett fåtal uppgav att de kände obehag inför frågan.³⁹ Inspektionen för vård och omsorg, IVO har i sin rapport från tillsynen 2012-2013 skrivit följande: *"Våldsutsatta kvinnor som intervjuats i tillsynen upplever sällan att det varit något problem med att personal ställer frågor om våld, snarare tvärtom, de anser att de fått för lite frågor."*

Indikationer

Om man väljer att inte fråga rutinmässigt är det viktigt att vara uppmärksam på indikationer. Det kan handla om tecken på individnivå eller att personen tillhör en särskilt sårbar grupp där det finns en ökad risk för våldsutsatthet. Första gången frågan om våld ställs är det inte säkert att personen väljer att berätta om sina erfarenheter. Om det finns indikationer kan därför frågor om våldsutsatthet behöva upprepas vid flera olika tillfällen.

Nästan alla fysiska skador kan uppstå genom våld. Det är vanligt med skador på ställen som inte syns och på kroppsdelar som döljs av kläder t.ex. på huvudet, nacken, bröst och överarmar. Vidare kan delvis läkta skador tillsammans med nya skador vara tecken på våldsutsatthet. Vanliga fysiska skador kan också vara värk, yrsel och smärta, sömn- och ätstörningar, gynekologiska besvär eller andra psykosomatiska problem. Våldet kan också orsaka psykiska besvär, ex. depression, ångest och posttraumatiskt stressyndrom. Vidare är missbruk av alkohol och droger mer utbrett bland våldsutsatta kvinnor än bland kvinnor generellt.

Det är också viktigt att vara observant på hur ansträngande vård och omsorgsrelationer påverkar individen. Det gäller dels den som har behov av vård och dels den som vårdar. Vård och omsorgsrelationer kan vara mycket ansträngande och det finns en ökad risk för förekomst av våld. Den som förlorar förmågor och därmed självständighet och kontroll kan uppleva starka känslor av vanmakt. Det kan ge upphov till aggressivitet och som många gånger riktar sig mot den som står individen närmast, kanske mot den som vårdar. Det kan också vara mycket svårt och frustrerande

Indikationer på våldsutsatthet

- Berättelser om svartsjuka
- Uppgifter om kontrollerande beteende
- Upplevelse av minskat livs- och handlingsutrymme
- Synliga skador som t.ex. sår, blåmärken, frakturer, brännskador
- Sjukskrivningar och många sjukvårdsbesök, ofta med diffusa symtom.
- Sömnstörningar
- Psykosomatiska problem
- Depression eller ångest
- Nedsatt koncentrationsförmåga
- Omsorgsbrister
- Missbruk
- Ekonomiska svårigheter

³⁹ Att fråga om våld som en del av anamnesen. NCK 2010

för en anhörig att möta liknande förändringar och att ge den vård som är nödvändig. Den som under en lång tid vårdar en anhörig riskerar att drabbas av psykisk stress och utmatning, vilket i sin tur kan leda till att den som vårdas utsätts för försummelse samt fysiska och psykiska övergrepp. Studier visar också att våldsutövandet är relativt vanligt bland de som vårdar anhöriga. Exempelvis pekar undersökningar bland de som vårdar demenssjuka anhöriga med en demenssjukdom på siffror mellan 15 % och 50 %.⁴⁰

Att fråga om erfarenheter av våld

Ett bra och respektfullt bemötande är viktigt då man frågar om våld. Eftersom många upplever oro för att inte bli trodda är det särskilt viktigt att handläggaren visar förståelse för den våldsutsattes berättelse. Många våldsutsatta har också starka känslomässiga band till förövaren. Det är därför viktigt att handläggaren inte kritiserar den våldsutövande partnern, då det kan uppfattas som kritik mot den våldsutsatte. Vidare är det viktigt att avsätta tid för samtal angående våld, då det ska finnas tid för individen att i sin egen takt berätta om sina erfarenheter. Det kan också vara svårt att redogöra för alla händelser under ett samtal och den våldsutsatte bör därför erbjudas flera samtal.

Följande är bra att tänka på när man frågar om erfarenheter av våld;

- Samtal som rör våld ska genomföras i enskildhet.
- Betona att individen själv avgör om hon eller han vill svara.
- Ställ konkreta frågor men undvik att använda ord som våld och misshandel. Många som är utsatta upplever inte själva att det är våld de är utsatta för.
- Fokusera på den våldsutsattes upplevelse när du frågar. Ex. *Har det hänt att du känt dig rädd för någon?*
- Ett bra bemötande är avgörande - avsätt tid för att lyssna.
- Lyssna och bekräfta att du tror på personen.
- Våga ställa följdfrågor.
- Ifrågasätt/moralisera inte personens berättelse eller handlande.
- Kritiserar inte våldsutövaren men klargör att våldsutövarens handlande är felaktigt och brottsligt.
- Förmedla att det finns hjälp att få och att en förändring är möjlig.

När man frågar om erfarenheter av våld kan det vara bra att inleda med frågor kring individens relation till närstående samt eventuella konflikter. Om det finns ett behov av vård och omsorg kan det vara bra att inleda med frågor om den hjälp som individen får. Därefter kan man ställa mer konkreta frågor kring våldsutsatthet. Det är viktigt att ställa konkreta frågor men man bör undvika att använda ord som våld och misshandel. Nedan följer några exempel på hur du kan fråga;

⁴⁰ *Blånader och silverhår*. Socialstyrelsen 2014

Nedan följer några exempel på hur du kan fråga;

- *"Har det förekommit bråk mellan er? Hur har ert värsta bråk sett ut?"*
- *"Har det hänt att du känt dig rädd för din partner?"*
- *"Jag undrar lite, är det något som har hänt dig?"*
- *"Jag ser att du har ett blåmärke på armen, hur fick du det?"*
- *"Har någon slagit, sparkat, skrämt eller gjort dig illa?"*
- *"Eftersom många av de kvinnor jag träffar i mitt arbete lever med någon som skadar eller hotar dem, frågar jag alla om övergrepp"*
- *"Har det hänt att du känt dig rädd för någon?"*
- *"Känner du dig trygg där du bor nu?"*
- *"Känner du dig säker med din partner?"*

Samtal med tolk

Vid användandet av tolk måste man fundera över om tolken ytterligare kan begränsa den våldsutsatta personens vilja och möjlighet att tala fritt. Det är viktigt att använda en tolk som är neutral både i förhållande till den som är våldsutsatt och till den som utövar våldet. Könet kan ha betydelse och man behöver fråga om han eller hon föredrar en kvinnlig eller manlig tolk. I vissa fall kan det vara bättre att använda telefontolk, erfarenheter har visat att tolkens kön, religiösa tillhörighet, etniska bakgrund spelar mindre roll då anonymiteten ökar. Det är även viktigt att avsätta mer tid för ett samtal där tolk används. Det kan behövas mer tid för att skapa tillit och samtal med tolk tar i regel längre tid.

Hjälpmedel vid samtal

Det kan vara svårt för personer med kommunikationssvårigheter och kognitiva funktionsnedsättningar att berätta om erfarenheter av våld. Det kan också vara svårt att förstå att det man utsatts för är våld samt att det är en brottslig handling. Vidare är det vanligt att våldsutsatta individer i ett akut läge har svårt att ta emot och förstå information från sin omgivning. Detta är många gånger ännu svårare för personer med kognitiva funktionsnedsättningar och det ställer ökade krav på att professionella anpassar samtalet utifrån individens egna förutsättningar. Vid samtal med personer som har kommunikationssvårigheter till följd av kognitiva funktionsnedsättningar eller andra funktionsnedsättningar kan det finnas behov av att använda alternativa och komplementär kommunikationssätt, AKK. Det finns många olika kommunikationssätt som går att kombinera med varandra, bland annat tecken som AKK, bliss och pictogram.⁴¹ Dubbelt utsatt vid Bräcke diakoni har tillsammans med Specialpedagogiska skolmyndigheten tagit fram pictogrambilder specifikt för samtal kring våld (se rubrik pictogrambilder).

Reda ut-häftet⁴²

I syfte att underlätta samtal kring våld har utvecklingscentrum Dubbelt utsatt tagit fram "reda ut-häftet". Häftet består av enkla frågor och bilder och det kan användas vid vetskap eller misstanke om våldsutsatthet. Det krävs ingen utbildning eller specifik förkunskap för att använda häftet.

⁴¹ *Sällan sedda*. Socialstyrelsen 2011

⁴² Reda ut-häftet kan kostnadsfritt laddas ner på: www.dubbeltutsatt.se/vara-publikationer/reda-ut-hafte-om-vald

Häftet är framförallt utformat för akuta lägen och för ett första utforskande samtal kring eventuell utsatthet för våld. Vid fortsatta och fördjupade samtal kring våld kan det krävas andra typer av hjälpmedel. Inför varje samtal bör häftet gås igenom, dels för att bekanta sig med materialet och dels för att se vilka bilder som är relevanta för det aktuella samtalet och om man behöver lägga till ytterligare bilder. Med hjälp av de första frågorna kan handläggare klargöra huruvida individen vill berätta något. Därefter följer frågor och bilder som syftar till besvara frågorna; **Vad hände? Vad? Vem? Var? Var (på kroppen)? När?** Efter att dessa frågor har ställts är det bra att återberätta samtalet och samtidigt peka på de bilder som används. Precis som i alla samtal kring våld är det viktigt att förmedla att den våldsutsatte inte är ansvarig för våldet. Vidare är det viktigt att poängtera att våld är en brottslig handling och att det finns hjälp att få.⁴³

⁴³ www.dubbeltutsatt.se

Utredning utifrån våldsutsatthet

Varför utredning?

I varje ärende där en individ efterfrågar stöd och hjälp utifrån våldsutsatthet ska en utredning enligt 11 kap. 1 § SoL inledas. Resurscentrum genomför utredningarna och insatser, däribland skyddat boende, ska erbjudas som bistånd till följd av utredning och bedömning. Våldsutsatta individer ska alltså inte enbart hänvisas till öppen verksamhet eller ideell förening, utan att deras hjälpbehov utreds och bedöms. En utredning, specifikt kring våldsproblematiken, ökar möjligheten att erbjuda insatser som är anpassade efter varje individs specifika behov. Eventuella insatser kan följas upp och socialtjänsten kan klarlägga huruvida individen fått adekvat stöd. I samband med en utredning dokumenteras också beslut om insatser samt individens behov. Det bidrar till en ökad rättssäkerhet, bland annat då det finns en möjlighet att överklaga socialtjänstens beslut. Vidare kan dokumentation kring våldsproblematiken utgöra ett stöd för den våldsutsatte i rättsliga sammanhang.

Akut stöd och motivation

En utredning utifrån våldsutsattheten kan skapa oro hos individen och i vissa ärenden kanske personen inte vill ta emot Resurscentrums stöd. Vidare kan det, i ett akut läge, vara svårt att ta ställning till medverkan i en utredning. Personer som utsatts/utsätts för våld av närstående lever ofta i en mycket riskfylld situation, där det kan finnas risk för individens liv. Det är det därför viktigt att socialtjänsten hanterar eventuell oro och ovilja till att ta emot stöd på ett bra sätt. I ärenden där det finns en påtaglig risk för upprepat våld, exempelvis då en individ efterfrågar skydd ska handläggare först och främst ser till individens skyddsbehov. Om det föreligger allvarlig risk för upprepat våld ska skyddat boende erbjudas och för de första akuta dagarna krävs inget formellt biståndsbeslut (se rubrik skyddat boende). Mer ingående information angående utredningen och de insatser som socialtjänsten kan bevilja bör ges först efter att individens mest grundläggande behov av trygghet och säkerhet tillfredsställts. Våldsutsatta individer kan också erbjudas inledande stödsamtal på Resurscentrum utan att acceptera en medverkan i en utredning.

I de ärenden där individen inte vill medverka i en utredning eller då en person inte vill ha kontakt med resurscentrum är det viktigt att inleda ett motivationsarbete. Den våldsutsatte bör informeras om de insatser som socialtjänsten kan bevilja och handläggare bör också på ett respektfullt sätt diskutera riskerna med att inte ta emot stöd och hjälp. Tvekan inför att ta emot hjälp kan många gånger vara stor. Det är därför viktigt att personen erbjuds flera möten och även information om hur Resurscentrum på ett enkelt sätt kan kontaktas om hon eller han ångrar sig eller om något inträffar som förändrar situationen. Vidare är det viktigt att handläggare ger information om de stöd och hjälpinsatser som inte förutsätter utredning och biståndsbeslut. Personen bör bland annat informeras om det stöd som öppna verksamheter, hälso- och sjukvården och ideella föreningar kan erbjuda.⁴⁴ Slutligen är det viktigt att dokumentera när en person tackar nej till erbjudna insatser.

Ta hänsyn till individens akuta behov. Skyddat boende kan erbjudas inledningsvis utan att utredning inleds och utan ett formellt biståndsbeslut

Ge information om utredningen. Vad innefattar en utredning? Varför är det viktigt att genomföra en utredning?

Informera individen om de insatser som socialtjänsten kan bevilja till följd av utredning och bedömning.

Erbjud individen flera möten.

Ge information om hur Resurscentrum kan kontaktas.

Ge information om de stödsatser som kan ges utan biståndsbeslut, öppna verksamheter, hälso- och sjukvården samt ideella föreningar.

När en individ tackar nej till erbjudna insatser ska det dokumenteras.

⁴⁴ Vänd dem inte ryggen. Socialstyrelsen 2014

Resurscentrums utredning av våld och utsatthet

När en individ efterfrågar stöd och hjälp utifrån våldsutsatthet är det viktigt att det görs en heltäckande utredning specifikt kring våldet. Kommunens Resurscentrum mot våld i nära relationer består av Nexus som är en mottagningsenhet och ett skyddat kvinnoboende, Siri. De ansvarar för att utreda våldsutsatta individers behov av stöd samt för att samordna de insatser som beviljas utifrån våldsutsattheten. Resurscentrum genomför bland annat strukturerade hot-och riskbedömningar samt kartläggningar av våldets karaktär och omfattning. Vidare kan de klarlägga individens behov av stöd och hjälp utifrån våldsutsattheten, på såväl kort som på långsikt. Utöver de samtal som ligger till grund för utredningen erbjuder Resurscentrum även akut stöd och skydd.

När en individ påtalar behov av stöd utifrån en våldsutsatthet ska handläggare inom äldreomsorgen aktivt hjälpa individen att etablera en första kontakt med Resurscentrum. För att underlätta en fortsatt samverkan mellan olika myndighetsenheter är det bra om individen fyller i en blankett för samtycke (Se rubrik blankett för samtycke). Det kan också finnas behov av att ge information om syftet med en utredning och vad en utredning innefattar (se nedan). Samtidigt är det viktigt att påpeka att våldsutsatta kan komma till Resurscentrum enbart för att få akut stöd. Inledningsvis behöver de inte acceptera att medverka i en utredning.

I de ärenden där det redan pågår en utredning inom äldreomsorgen ska den utredningen fullföljas. Resurscentrum utreder endast individens behov och erbjuder insatser kring våldsutsattheten. När individen har behov av stöd både utifrån en missbruksproblematik och utifrån våldsutsatthet är det viktigt att det finns en samverkan mellan Resurscentrum och äldreomsorgen. Resurscentrum ansvarar för samordningen i varje individärende med våldsproblematik och kallar till samråd när andra myndighetsenheter är involverade eller då finns ett behov av att koppla in andra enheter (se rubrik samråd).

Resurscentrum utreder bland annat följande;

Individens behov av stöd och hjälp akut

I ett första skede utreder Resurscentrum den våldsutsattes akuta behov av stöd. Det innefattar bland annat överväganden kring behovet av skyddat boende och behov av akut ekonomiskt bistånd. Inledningsvis utreder också Resurscentrum om individen behöver kontakt med sjukvård och polis.

När det gäller skyddat boende är det särskilt viktigt att ta hänsyn till individens specifika behov. Äldre kan ha utökade behov och ett skyddat boende kan således behöva uppfylla vissa specifika krav. Bland annat när det gäller lokaler, bemanning samt kompetens hos personalen. För att en person ska känna sig trygg är det viktigt att det fungerar rent praktiskt för henne eller honom i boendet. Det kan exempelvis finnas behov av att ha med sig hjälpmedel samt att få hjälp med eventuell medicinering.⁴⁵ För handläggare kan det vara svårt att hitta ett skyddat boende som uppfyller dessa kriterier och för vissa är det inte lämpligt att vistas på ett skyddat boende. I dessa situationer behöver handläggare undersöka alternativa skyddsåtgärder. Individens skyddsbehov kan exempelvis tillgodoses på ett särskilt boende. Det är då viktigt att personalen på boendet har kunskap kring våld generellt och specifikt om bemötande och skydd. När Resurscentrum fattar beslut om lämpligt skydd är det viktigt att handläggare från äldreomsorgen är involverade. Det kan ske via samråd eller via referentsamtal om behovet av skydd är akut.

⁴⁵ Sällan Sedda, Socialstyrelsen 2011

Risken för upprepat våld

För att kunna utreda den våldsutsattes akuta behov undersöks riskerna för upprepat våld och enligt socialstyrelsens föreskrifter ska varje utredning innefatta en hot- och riskbedömning (se kapitel nedan).

Våldets karaktär och omfattning

En viktig del av utredningen är att undersöka våldets karaktär och omfattning. En kartläggning av våldet är en förutsättning för att kunna erbjuda rätt insatser till den våldsutsatte, såväl på kort som på lång sikt. Undersökningar kring våldets karaktär och omfattning bör bland annat besvara frågor som; hur länge våldet har pågått? Är det enstaka händelser eller är våldet systematiskt? Vilka våldshandlingar har individen utsatts för? Har våldet blivit grövre över tid?⁴⁶

Hur den våldsutsattes nätverk ser ut

Frågor kring individens nätverk är särskilt viktigt att utreda i ärenden med våldsproblematik. En direkt följd av våldet är många gånger att den våldsutsatta isoleras från släkt och vänner. Det är därför viktigt att utreda hur den våldsutsattes nätverk ser ut och om det finns personer i den våldsutsattes närhet som kan fungera som stöd.

Behov av stöd och hjälp på lång sikt/insatser

En utredning utifrån våldsutsatthet ska innehålla en bedömning av individens behov av stöd och hjälp på lång sikt. ”Den nationella tillsynen av kommunernas arbete med våldsutsatta kvinnor och barn som bevittnat våld 2008–2009 visar att våldsutsatta kvinnor som vänder sig till socialtjänsten ofta får stöd, skydd och ekonomiskt bistånd i det akuta skedet. Däremot framkommer att stödet på längre sikt fungerar sämre.”⁴⁷ Våldsutsatta individer kan vara i behov av stöd och hjälp under lång tid och det är därför viktigt att socialtjänsten inte enbart fokuserar på den mest akuta fasen. I detta skede bör man bland annat utreda om det finns behov av samtalsstöd, skyddade personuppgifter och hjälp med boende. Vidare är det viktigt att se till den våldsutsattes fysiska och psykiska mående och utifrån det bevilja lämpliga insatser. Många våldsutsatta individer är traumatiserade av våldet och är således i behov av behandling. Idag pekar dock studier på att våldsutsatta (vuxna och barn) inte får adekvat behandling för traumatisering och PTSD i tillräcklig omfattning.⁴⁸ Ofta har äldre liknande behov som andra våldsutsatta, men det kan finnas andra behov som handläggare behöver ta ställning till. Vid en bedömning om eventuella insatser är det därför viktigt att ha en helhetssyn, så att även behov som har att göra med andra faktorer än våldsutsattheten tillgodoses.⁴⁹

Har något barn utsatts eller upplevt våldet

En viktig del av utredningen är att undersöka huruvida det finns barn som upplevt/bevittnat våldet. Om individen har hemmavarande barn ska ansvarig handläggare på Resurscentrum göra en anmälan till mottagningsgruppen IFO barn & unga där en utredning utifrån barnets behov ska genomföras. Det finns en stor risk att eventuella barn har upplevt/bevittnat våldet. Vidare finns en ökad risk för att barnet/barnen själva utsatts för direkt våld. (SOSFS 2014:4.)

Samråd

För att Resurscentrum ska ha möjlighet att göra korrekta bedömningar och ge våldsutsatta individer ett fullgott stöd krävs en nära samverkan mellan Resurscentrum och andra myndighetsenheter. Det gäller dels de enheter som redan är involverade i ett aktuellt ärende och dels de enheter som kan bli aktuella under utredningens gång.

⁴⁶ *Våld*. Socialstyrelsen 2011

⁴⁷ *Fristad från våld*. Socialstyrelsen 2013

⁴⁸ *Våld*. Socialstyrelsen 2011

⁴⁹ *Sällan Sedda*. Socialstyrelsen 2011

Resurscentrum ansvarar för samordningen av samtliga ärenden med våldsproblematik. Det innebär att de ansvarar för att det sker en samordning av de insatser som olika myndighetsenheter beviljar samt att individens olika behov vägs in i bedömningen kring insatser. Samordningen sker via samråd på Resurscentrum, där berörda myndighetsenheter deltar. Samrådet ger möjlighet för handläggare på Resurscentrum att påtala behov av stöd som kan tillgodoses av andra myndighetsenheter. Vidare möjliggör det för handläggare på andra myndighetsenheter att uttrycka andra behov som är relevanta vid bedömning av insatser utifrån våldsutsattheten. Det är exempelvis viktigt att handläggare inom äldreomsorgen ger information om individens behov av stöd, eftersom det kan medföra ett behov av andra former av insatser, bland annat när det gäller skyddat boende. Vid samrådet kan det också framkomma behov av stöd som är relevant då äldreomsorgen fattar beslut om andra insatser.

Vid förfrågan om stöd utifrån våldsutsatthet

1. Individ utsatt för våld i nära relation efterfrågar stöd och hjälp.
2. Handläggare inom äldre omsorgen ger information om Resurscentrum. Det kan också finnas behov av att informera individen om syftet med en utredning kring våldsutsattheten och vad den innefattar (se rubrik; Resurscentrum utreder).
 - Om individen inte vill ha kontakt med Resurscentrum ska handläggaren inleda ett motivationsarbete och ge information om alternativt stöd. (se rubrik; akut stöd och motivation)
 - Om individen vill ha kontakt med Resurscentrum gå vidare till punkt 3.
3. Individen fyller i blankett för samtycke (se blankett för samtycke).
4. Har individen behov av annat stöd inleds en utredning inom äldreomsorgen. Om det redan pågår en utredning fullföljs den.
 - Handläggare inom äldreomsorgen sekretessmarkerar ärendet i journalsystemet Sibel.
5. Handläggare hjälper personen att få en första kontakt med Resurscentrum
6. Handläggare inom äldreomsorgen deltar i samråd på Resurscentrum.
7. Vid beslut om andra insatser beaktas de behov som framkommit vid samråd på Resurscentrum.

Hot- och riskbedömningar

En viktig del i en utredning är att det genomförs en bedömning kring risken för upprepat våld. Gällande föreskrifter ställer också krav på att varje utredning ska innehålla en hot- och riskbedömning. Det gäller i samtliga ärenden med våldsproblematik, oavsett om individen själv uttrycker ett behov av skydd eller inte. Det är Resurscentrum som genomför hot- och riskbedömningar, men handläggare på andra enheter bör ha kunskap om hot- och riskbedömningar och hur de ska tolkas.

Det är viktigt att poängtera att en hot- och riskbedömning endast ger en uppskattning av eventuell risk. Om resultatet av en riskbedömning tyder på liten risk är det viktigt att lyssna till individens egen uppfattning. Den våldsutsattes egen oro eller uppfattning om risk ska inte negligeras till förmån för resultat från en riskbedömning. Vid omvända förhållanden, att den våldsutsatte upplever liten risk medan resultat vid en riskbedömning tyder på stor risk ska individen erbjudas fortsatta samtal kring skydd och andra försiktighetsåtgärder.⁵⁰ Slutligen är en hot- och riskbedömning endast giltig en kortare tid. Risken för upprepat våld kan snabbt förändras och bedömningen måste därför vara aktuell. Betydelse för bedömningen kan vara följande:

- Tidigare kända övergrepp,
- Hot om övergrepp
- Allmän attityd till våld
- Inslag av makt och kontroll
- Missbruksproblem
- Psykisk sjukdom

Nedan följer några exempel på verktyg för strukturerad hot- och riskbedömning;

SARA sv

SARA sv är ett bedömningsverktyg som används för att göra strukturerade hot- och riskbedömningar. Bedömningen gäller risk för upprepat våld på såväl kort- som långsikt. Själva bedömningsverktyget är en checklista som består av tre delar och bedömningen genomförs utifrån samtal med våldsutövaren och/eller offret. De två första delarna behandlar riskfaktorer hos våldsutövaren och den tredje delen berör sårbarhetsfaktorer hos offret. För att genomföra en fullständig SARA-bedömning rekommenderas samtal med såväl förövare som offer samt gärna vittnen. Vidare bör samtalen kompletteras med registerutdrag, t.ex. från polisregistret. Det krävs specifik utbildning för att göra en hot- och riskbedömning utifrån SARA-modellen. Personal på Resurscentrum har relevant utbildning och de genomför SARA-bedömningar.

⁵⁰ Manual för FREDA. Socialstyrelsen

PATRIARK

PATRIARK är ett hjälpmedel som framförallt används när det gäller bedömning av risk för hedersrelaterat våld. Likt SARA består PATRIARK av en checklista i tre delar. De första två delarna behandlar riskfaktorer hos våldsutövaren medan den tredje delen berör sårbarhetsfaktorer hos offret. En fullständig hot- och riskbedömning utifrån PATRIARK bör innehålla en intervju med offret, intervjuer med en eller flera medlemmar i den aktuella familjen samt med andra till offret närstående, t.ex. vänner. Vidare bör intervjuerna kompletteras med registerutdrag från t.ex. polisregistret.⁵¹

FREDA

Socialstyrelsens eget framtagna bedömningsverktyg, FREDA, består av tre standardiserade bedömningsmetoder, vilka är utformade för socialtjänstens och andra verksamheters arbete med våldsutsatta personer. Bedömningen av risken för upprepat våld genomförs utifrån samtal med den våldsutsatte. Den första delen är FREDA-kortfrågor som rör upptäckt och den är framförallt utformad för att ge stöd när det gäller att fråga om våldsutsatthet. Den andra delen av FREDA används när det är klarlagt att individen är eller har varit utsatt för våld. Frågorna i den delen syftar till att kartlägga omfattning av våldet samt våldets karaktär. Den tredje och sista bedömningsmetoden används för att göra en uppskattning kring risken för upprepat våld. Användandet av den tredje delen förutsätter specifik utbildning kring FREDA och strukturerad hot- och riskbedömning.⁵²

⁵¹ *Manual för PATRIARK 2005*

⁵² *Manual för FREDA. Socialstyrelsen*

Skydd

Enligt socialstyrelsens riktlinjer ska den enskildes förfrågan om skyddat boende hanteras som en ansökan om stöd och hjälp och en utredning enligt 11 kap. 1 § SoL inledas. Utifrån utredning och bedömning kring risk för upprepat våld ska ett biståndsbeslut fattas om lämpligt skydd. När en individ efterfrågar skyddat boende är det dock viktigast att se till individens skyddsbehov. Vid akut risk kan skyddat boende beviljas utan biståndsbeslut och utan att en utredning formellt inletts. En utredning ska dock inledas i nära anslutning till att skyddat boende beviljats. Biståndsbeslut ska vidare ligga till grund för fortsatt placering efter de första akuta dyggen.

Om en individ kontaktar äldreomsorgen och efterfrågar skyddat boende ska Resurscentrum kontaktas som sedan fattar beslut om lämpligt skydd. I ett akut ärende kan Siri kontaktas direkt. Om Siri inte har möjlighet att ta emot individen, på grund av platsbrist eller särskilda behov hos individen ska Resurscentrum kontaktas för beslut om annat skydd.

Om personen har barn ska ansvarig handläggare göra en anmälan till mottagningsgruppen IFO barn och ungdom där en förhandsbedömning ska genomföras. Enligt socialstyrelsen; *"kan det inte accepteras att ett barn följer med en våldsutsatt förälder till ett boende utan att barnets eget behov av stöd och hjälp bedöms."* Det finns en stor risk att eventuella barn har upplevt/bevittnat våldet. Vidare finns en ökad risk för att barnet/barnen själva utsatts för direkt våld.

Siri

Siri är kommunens skyddade boende för kvinnor och utgör tillsammans med Nexus kommunens resurscentrum för våld i nära relationer. Siri tar emot våldsutsatta kvinnor och barn som är i behov av akut skydd. Boendet är bemannat dygnet runt och har också möjlighet att ta emot kvinnor under dygnets alla timmar. Förutom akut skydd erbjuder Siri också strukturerade samtal, kvinnogruppverksamhet samt praktisk hjälp med bland annat myndighetskontakter.
Telefonnummer: 018-727 83 00

Uppsalakvinnojour

Uppsala Kvinnojour har ett mindre skyddat boende. Där finns plats för två kvinnor med barn. Kvinnan har sitt egna sovrum men delar kök och vardagsrum. Har kvinnan flera barn får hon disponera hela boendet själv. Boendet är ett självhushåll och det är inte bemannat. För att kunna bo i boendet så får det inte förekomma ett aktivt hot mot kvinnan, eftersom boendet har lågt yttre skydd.

Telefonnummer: 018-10 10 49

www.upsalakvinnojour.se

Kompotten

Kompotten är ett samverkansprojekt där flera kommuner ingår, däribland Uppsala kommun. Syftet med projektet är att erbjuda bostad till våldsutsatta individer där hotbilden är så pass allvarlig att individen behöver flytta från sin hemkommun. Vid behov ska Nexus kontaktas, de har information om vilka kommuner som ingår i projektet och de kan göra en ansökan om bostad i en annan kommun. Förfrågningar från andra kommuner i projektet går också via Nexus.

Sekretess skyddat boende

När en person beviljats skyddat boende är det särskilt viktigt att tänka på sekretessen. Sekretess gäller för uppgift om en enskilds bostadsadress eller annan jämförbar uppgift som kan lämna upplysning om var den enskilde bor stadigvarande eller tillfälligt om det av särskild anledning kan antas att den enskilde eller någon närstående till denne kan komma att utsättas för hot eller våld eller lida annat allvarligt men om uppgiften röjs (21 kap. 3 § första stycket OSL).

När barn vistas på skyddat boende bör handläggare noga överväga huruvida barnets vistelseort ska hemlighållas gentemot en våldsutövande vårdnadshavare. I ett ärende där en kvinna och ett barn som hotades av barnets far bodde i skyddat boende på hemlig adress, konstaterar JO att inte ens uppgift om kvinnans bostadsort borde ha lämnats ut till mannen, trots att föräldrarna hade gemensam vårdnad (JO 1994/95 s. 504). Barns vistelseort kan hållas hemlig gentemot vårdnadshavare när barnet är omhändertaget eller vårdas med stöd av LVU. För att hemlighålla adressen krävs också att det är nödvändigt med hänsyn till ändamålet med omhändertagandet eller vården (26 kap. 2 § OSL).⁵³

Vid förfrågan om skydd

1. Våldsutsatt individ påtalar behov av skydd.
2. Handläggare inom äldreomsorgen ger information om Resurscentrum.
3. Handläggare hjälper individen att komma i kontakt med Resurscentrum.
4. Resurscentrum fattar beslut om lämpligt skydd.
5. Vid akut behov av skydd kan Siri kontaktas direkt.
 - Om Siri, till följd av platsbrist eller på grund av särskilda behov hos individen, inte har möjlighet att ta emot kvinnan ska Resurscentrum kontaktas.
6. Om det är en man som efterfrågar skyddat boende ska Resurscentrum kontaktas.

⁵³ Våld. Socialstyrelsen 2011

Polisanmälan

I kontakten med våldsutsatta individer är det viktigt att påpeka att våldshandlingar är brottsliga och i de flesta fallen bör handläggare också motivera individen till att göra en polisanmälan. Vid en diskussion om en eventuell polisanmälan är det viktigt att ta hänsyn till individens behov av skydd. Om det inte finns ett tillräckligt skydd kan en polisanmälan innebära en stor risk. När det gäller vuxna är det i slutändan den våldsutsatte individen som själv avgör huruvida en polisanmälan ska göras. Sekretessregler hindrar handläggare inom socialtjänsten från att göra polisanmälan på eget bevåg, trots att flertalet av de brott som inbegrips i begreppet våld i nära relation faller under allmänt åtal. Handläggare kan dock förmedla uppgifter om brott till polismyndigheten när det handlar om brott som kan ge fängelse längre än ett år (10 kap. 23 § OSL). Uppgifter om bland annat mord, dråp, våldtäkt, grov misshandel och olaga frihetsberövande kan därför lämnas till polismyndighet. Det är viktigt att poängtera att en polisanmälan aldrig är ett krav för att en individ ska erbjudas hjälp av socialtjänsten.

När det gäller barn som utsatts för brott gäller inte ovan nämnda sekretessregler. Misstanke om brott mot barn och ungdomar bör i de flesta fall polisanmälas. Det gäller särskilt när det finns en stark misstanke om att barnet utsatts för våld eller sexuella övergrepp.⁵⁴ När handläggare inom äldreomsorgen får vetskap eller misstanke om att ett barn utsatts för brott ska mottagningsgruppen IFO barn & unga kontaktas. IFO barn och ungdom gör därefter överväganden kring huruvida barnahus ska konsulteras.

Intern sekretess

I ärenden med våldsproblematik är det viktigt att tänka på den interna sekretessen. Det innebär att journal förs på ett sätt som garanterar att endast berörda handläggare har tillgång till personakten. Vidare innebär det att personuppgifter hanteras med försiktighet vid handledningstillfällen och gemensamma ärendedragningar. Det kan finnas behov av att aidentifiera ärenden vid dessa tillfällen. Vid ärenden i individutskottet bör det också övervägas huruvida handlingarna ska aidentifieras. Det medför i så fall att namn, ålder, kön och födelseland plockas bort från handlingarna.

I ärenden där individen har skyddade personuppgifter (se rubrik nedan) ska det alltid vidtas åtgärder för att säkra den interna sekretessen. I regel gäller det också samtliga ärenden där det förekommer våld i nära relation. Behovet av intern sekretess kan dock variera mellan olika ärenden och det kan också förändras över tid. Det är därför viktigt att ansvarig handläggare tillsammans med den våldsutsatte gör en bedömning kring behovet av såväl intern sekretess som skyddade personuppgifter. Underlag för bedömning kan vara resultatet från en aktuell hot- och riskbedömning i kombination med individens egen uppfattning av hotbilden.

⁵⁴ *Barn och unga i socialtjänsten*. Socialstyrelsen 2006

Skyddade personuppgifter

Individer som utsatts för våld i nära relationer kan i vissa fall vara i behov av skyddade personuppgifter. Handläggare inom socialtjänsten behöver därför kunna erbjuda hjälp med att ordna skyddade personuppgifter samt på ett säkert sätt hantera de individer som redan har skyddad identitet. Att leva med ny identitet eller med skyddade personuppgifter medför stora svårigheter för såväl vuxna som barn. Individen tvingas kontinuerligt att vidta försiktighetsåtgärder och oron för att den nya identiteten ska avslöjas är mycket påfrestande, särskilt för våldsutsatta individer som redan skadats såväl psykiskt som fysiskt. För den enskilde individen kan det också innebära ekonomiska svårigheter. Det kan vara svårt att ha ett arbete p.g.a. risken att identiteten ska avslöjas och de försiktighetsåtgärder man tvingas vidta innebär också ökade kostnader. Många lever också relativt isolerat, med få personer i sin närhet.⁵⁵ Det kan innebära att vardagliga sysslor försvåras och det kan därför finnas behov av praktisk hjälp.

Det är också särskilt viktigt att uppmärksamma eventuella barn och att deras behov tillgodoses. När ett barn får skyddade personuppgifter ska denna information följaktligen vidarebefordras till IFO barn och ungdom.⁵⁶ För barn kan det många gånger vara ännu svårare att leva under hot och med skyddade personuppgifter. De tar ofta ett stort ansvar när det gäller att hemlighålla den nya identiteten och oron för att den ska röjas medför många gånger rädsla och otrygghet. Rädslan och oron i kombination med svåra upplevelser av våld gör att dessa barn kan utveckla koncentrationssvårigheter och allvarigare psykiska besvär. Barnen kan också tvingas att avstå från aktiviteter och umgänge med kompisar, vilket ytterligare försvårar deras situation.⁵⁷ Det är viktigt att socialtjänsten vid utredningar och vid bedömningar om insatser tar hänsyn till om en person lever med skyddade personuppgifter. De psykologiska, praktiska och ekonomiska svårigheterna kan innebära att dessa individer har ett utökat behov av stödinsatser.

Exempel på behov hos individer med skyddade personuppgifter;

- Hjälp med boendefrågor, akut eller på sikt, t.ex. när den tidigare bostaden blivit en säkerhetsrisk.
- Information, praktisk vägledning och förmedling av kontakter inklusive hjälp med att kontakta myndigheter.
- Stödsamtal och stödverksamhet för både vuxna och barn.
- Ekonomiskt bistånd till försörjning och till säkerhetsåtgärder eller andra fördrade levnadsomkostnader.⁵⁸

⁵⁵ *Våld*. Socialstyrelsen 2011

⁵⁶ *Våld*. Socialstyrelsen 2011

⁵⁷ *Unga med skyddade personuppgifter* Skolverket 2011

⁵⁸ *Socialstyrelsens meddelandeblad 2005 "Skyddade personuppgifter"*

Det finns tre typer av skyddade personuppgifter;

Markering för särskild sekretessprövning eller sekretessmarkering

Uppgifter i folkbokföringsdatabasen, t.ex. namn, personnummer och adress markeras med en varningssignal som indikerar att uppgifterna endast får lämnas ut efter noggrann prövning. En sekretessmarkering begär individen av Skatteverket. I begäran bör man bifoga ett intyg som bekräftar att det finns en hotbild, antingen från socialtjänst eller från polis. En markering i databasen varar i de flesta fall i ett år och kan därefter förlängas.

Kvarskrivning

Med kvarskrivning menas att individens riktiga botstadsort och adress hemlighålls. Individen fortsätter att vara skriven på sin gamla folkbokföringsort och har en adress hos Skatteverket. I många fall kombineras också kvarskrivning med en sekretess markering. Kvarskrivning får man genom en ansökan till Skatteverket som fattar beslut enligt 16§ folkbokföringslagen. För att beviljas kvarskrivning ska det finnas en reell och konkret risk för att individen kan komma att utsättas för brott, förföljelser eller allvarliga trakasserier. Kvarskrivning är endast aktuellt i de fall där en individs skyddsbehov inte kan tillgodoses på annat sätt, t.ex. genom besöksförbud. En kvarskrivning varar i högst tre år, men kan därefter förlängas. Post till personer som är kvarskrivna ska skickas via förmedlingsuppdrag (se ovan).

Fingerade personuppgifter

Med fingerade personuppgifter menas att individen får nytt personnummer och således en ny identitet. Ansökan om fingerade personuppgifter görs till Rikspolisstyrelsen, därifrån görs eventuellt en ansökan till tingsrätten som därefter fattar beslut. Om Rikspolisstyrelsen avslår begäran kan individen själv göra en ansökan till Stockholms tingsrätt. För att beviljas fingerade personuppgifter ska det föreligga allvarliga risker och hot. Vidare ska det vara klarlagt att skyddsbehovet inte kan tillgodoses på annat sätt. För individen innebär det stora förändringar, bland annat bör individen inte ha kontakt med personer som har vetskap om hans tidigare identitet.⁵⁹ Vid fingerade personuppgifter kommer inte de sekretessbelagda uppgifterna till kommunens kännedom och kan därför hanteras utan särskild hänsyn eller prövning.

⁵⁹ Våld. Socialstyrelsen 2011

Hantering av klienter med skyddade personuppgifter:

- Informera individen om att det är viktigt att hon eller han själv berättar om eventuella ändringar i hotbilden.
- Diskutera med individen hur kontakten med socialtjänsten ska hanteras.
- Vid bedömningar av insatser, ta hänsyn till om individen har skyddade personuppgifter
- Om det finns beslut om sekretessmarkering eller kvarskrivning bör det markeras på försättsblad i personakten (SOSFS 2006:5).
- Post till personer med sekretessmarkering och kvarskrivning ska skickas med hjälp av förmedlingsuppdrag. Det brev som ska förmedlas läggs i ett **slutet kuvert**. Kuvertet ska ha uppgift om avsändaradress så att Skatteverket kan returnera försändelsen om de inte kan nå mottagaren. På kuvertet skrivs **mottagarens personnummer och, om möjligt, mottagarens fullständiga namn**. Kuvertet läggs därefter i ett ytterkuvert. Flera försändelser kan givetvis läggas i samma ytterkuvert⁶⁰. Ytterkuvertet märks med adressen;
Förmedlingsuppdrag
106 61 Stockholm
- När information ska hämtas från socialtjänst i en annan kommun ska det också ske via förmedlingsuppdrag. Handläggare kontaktar socialtjänsten, utan att berätta vilken kommun hon eller han ringer ifrån och ber att få journalanteckningar och liknande sänt till sig. Socialtjänsten i den andra kommunen lägger handlingarna i ett kuvert som märks med individens personnummer och information om att brevet ska förmedlas vidare till personens aktuella socialtjänst. Kuvertet läggs i ett ytterkuvert som märks med adressen;
Förmedlingsuppdrag
106 61 Stockholm
- Om en annan myndighet, via telefon, efterfrågar information om en individ med skyddade personuppgifter ska det först ske en motringning genom en växel.
- Vid behov av tolk är det viktigt att se till skyddsaspekten. I första hand bör telefontolk användas.⁶¹
- Tänk på den interna sekretessen. Dokumentation förs i ”skyddad modul” och vid handledningstillfällen hanteras personuppgifter med försiktighet.
- Vid ärenden i individutskottet är det viktigt att ta hänsyn till sekretessen. Samtliga handlingar ska aidentifieras. Det innebär att namn, ålder, kön och födelseort plockas bort från handlingarna.

⁶⁰ www.skatteverket.se

⁶¹ *Hantering av personer med skyddad identitet*. Person 2009

Våldsutövande

Socialtjänsten är skyldig att erbjuda våldsutövare stöd och hjälp. Att erbjuda och ge insatser till dem som utövar våld är en viktig del av att förebygga och motverka upprepat våld. Socialstyrelsens utvärdering av behandling av män som utövat våld i nära relationer visar att många män som sökte sig till behandling var mindre våldsamma under uppföljningstiden. Resultaten tyder på att behandling av män kan vara verksamt för att bekämpa våld mot kvinnor i nära relationer. Resurscentrum ger stöd till individer som utövat/utövar våld i nära relationer. Centret erbjuder förändringsinriktade stödsamtal och genomför utredningar av individens behov utifrån våldsutövandet. Utifrån utredning och bedömning fattar resurscentrum beslut om insatser, exempelvis behandling på Mottagningen mot våld i nära relationer (MVU). När en individ efterfrågar stöd utifrån våldsutövande ska personen få hjälp att etablera en första kontakt på Resurscentrum.

Upptäckt

När det gäller att upptäcka våldsutövande kan det många gånger vara ännu svårare än att upptäcka våldsutsatthet. Att utöva våld mot en närstående är ofta förenat med skuld, skam och självförakt. Dessa känslor kan göra det svårt att erkänna våldet och det är också vanligt att våldsutövaren lägger skulden på den våldsutsatte. Många gånger ser heller inte den som utövar våldet att det är våld. I behandling och vid fortsatta samtal med våldsutövare är det viktigt att professionella inte gör omskrivningar, våldshandlingar ska beskrivas som våld. En av förutsättningarna för förändring är också att individen tar ansvar för sina handlingar och inser dess konsekvenser. Till en början bör dock ord som våld och misshandel undvikas. Det kan exempelvis vara lättare att erkänna att man har problem att hantera sin ilska än att erkänna att man utövar våld.⁶² En ingång till samtalet kan istället vara att prata om relationen. Förekommer det konflikter? Hur agerar hon/han vid konflikter? Kan det vara svårt att kontrollera ilskan? Vid anhörigvård kan handläggare fråga om eventuell frustration. Hur agerar han/hon när uppgiften känns allt för betungande.

Exempel på frågor:

Hur har ni det hemma, händer det att ni är osams?

Hur gör du när du blir upprörd, arg? På din partner/annan anhörig?

Du ger din partner vård, hur upplever du det? Finns det tillfällen då det känns

Övermäktigt? Vad gör du då?

Hur ser era bråk ut?

Har din partner/ annan anhörig någonsin uttryckt att de blir rädda?

Har det hänt att du slagit i dörrar, i väggar?

Har det hänt att du hotat eller slagit din partner/annan anhörig?

Att tänka på

Undersök attityder och värderingar. Hur pratar han/hon om sin partner/andra anhöriga

Undvik till en början att använda ordet våld. Många som använder våld ser inte själva att det är våld de använder.

Ett bra bemötande är avgörande - avsätt tid för att lyssna.

⁶² Motiverande samtal i arbete med våld i nära relationer. 2013

Resurscentrum mot våld i nära relationer

I Uppsala kommun finns Resurscentrum mot våld i nära relationer. Centret innefattar dels en mottagningsenhet, Nexus och dels ett skyddat boende för kvinnor och barn, Siri. Resurscentrum erbjuder våldsutsatta akut stöd och skydd. De ansvarar för att utreda individens behov av stöd och för att vid behov fatta beslut om lämpliga insatser utifrån våldsproblematiken.

Resurscentrum ansvarar också för att ge våldsutövare stöd. Stödet syftar till att inleda en förändringsprocess med det slutgiltiga målet att individen ska sluta använda våld. Individen kan få sitt behov av stöd utrett samt erbjudas insatser, exempelvis behandling för våldsutövare på MVU.

Resurscentrum ansvarar vidare för att det sker en samordning i ärenden med våldsproblematik. Det innebär att berörda myndighetsenheter bjuds in till samråd på Resurscentrum. På samråd kan handläggare från olika socialtjänstenheter samverka kring gemensamma ärenden tillsammans med företrädare från polis, landsting och ideella föreningar. Samrådet möjliggör att individens samtliga behov beaktas vid beslut om insatser.

Nexus

Erbjuder våldsutsatta individer:

- Samtalsstöd/krissamtal
- Utredning av individens behov utifrån våldsutsattheten.
- Praktiskt stöd, till exempel vid kontakt med sjukvård, andra enheter inom socialtjänsten, polis eller vid rättegångar.
- Strukturera hot- och riskbedömning
- Information om våld och våldets konsekvenser.
- Samtalsstöd med KBT-inriktning
- Samordning via samråd
- Beslut om insatser

Erbjuder våldsutövande individer;

- Samtalsstöd/krissamtal
- Utredning av individens behov utifrån våldsutövandet.
- Praktiskt stöd, till exempel vid kontakt med andra enheter inom socialtjänsten, polis eller vid rättegångar
- Förändringsinriktade samtal
- Partnerskontakt
- Strukturera hot- och riskbedömning
- Säkerhetsplanering
- Samordning via samråd
- Beslut om insatser

Kvinnoboendet Siri

- Erbjuder kvinnor och deras barn, i första hand från Uppsala och Knivsta kommun, ett skyddat boende med hög säkerhet. Har personal och tillgänglighet dygnet runt.
- Erbjuder krissamtal, strukturerade samtal, kvinnogrupsverksamhet och praktisk hjälp exempelvis med att söka bostad, ansökningar om äktenskapskillnad, försörjningsstöd,

bidragsförskott. I mån av tid och utrymme kan personal även följa med kvinnan som stöd vid möten med socialtjänst, polis, advokat och vid rättegång

- Informerar om våld och vilka konsekvenser det kan få för den enskilda kvinnan så att hon får ett säkerhetstänkande, både om hon bestämmer sig för att gå tillbaka till sin partner eller om hon skaffar ett eget boende
- Försöker hjälpa kvinnan att påbörja en förändringsprocess under tiden på Siri

Andra kommunala resurser

Familjeenheterna

Individer som utsatts för våld av närstående har många gånger behov av stöd i sitt föräldraskap. I Uppsala kommun finns fyra familjeenheter, Gamla Uppsala, Gottsunda, Stenhagen och Sävja. De erbjuder familjer råd och stöd samt behandling. Familjer kan på eget initiativ kontakta enheterna för att få råd och stöd. Enheterna kan då erbjuda stödjande och rådgivande samtal som syftar till förändring. Samtalen dokumenteras inte.

Familjer kan också beviljas behandling på familjeenheterna. Då krävs att socialtjänsten, via remiss ger familjeenheterna ett behandlingsuppdrag. Enheterna erbjuder familjebehandling med hjälp av flera olika metoder. Behandling dokumenteras och enheterna gör skattningar i Journal digital.⁶³

Trappan

De erbjuder Barn och ungdomar 5-20 år som bevittnat psykiskt eller fysiskt våld i sina familjer enskilda stöd/krissamtal. I samtalen får barnen och ungdomarna möjlighet att bearbeta och rekonstruera det våld som de varit med om. Kunskap om vanliga reaktioner när man lever i våldets närhet samt hjälp att upptäcka och förstå mer av sina egna behov, tankar och känslor.

Mammor som varit utsatta för psykiskt eller fysiskt våld erbjuds gruppverksamhet i positivt föräldraskap. Trappan erbjuder också gruppverksamhet för barn/ungdomar som har föräldrar med alkohol/drogproblem, psykisk ohälsa och som har separerat.

Externa resurser i Uppsala

Nationellt centrum för kvinnofrid (NCK)

Nationellt centrum för kvinnofrid, NCK driver kvinnofridsenheten på Akademiska sjukhuset. Det är en klinisk verksamhet som består av en nationell stödtelefon, Kvinnofridslinjen samt Kvinnofridsmottagningen. Kvinnofridsmottagningen tar emot kvinnor som utsatts för våld i nära relation samt kvinnor som utsatts för våldtäkt. De bedriver patientverksamhet i öppenvård och erbjuder både akuta och planerade besök. På mottagningen arbetar sjuksköterskor med steg 1-utbildning i kognitiv beteendeterapi, läkare med specialistkompetens inom gynekologi, allmänmedicin respektive psykiatri, samt en läkarsekreterare.
Kvinnofridsmottagningen: 018-611 29 97 (jourtelefon)
Kvinnofridslinjen: 020-50 50 50

⁶³ Journal Digital är ett webbaserat behandlings- och verksamhetsstöd för behandlingsenheter inom öppenvård och HVB. Journal Digital innehåller bland annat flera olika självskattningstest.

Ideella resurser i Uppsala

Brottsofferjouren i Uppsala, Knivsta och Håbo (BoJ)

Erbjuder brottsdrabbade, anhöriga och vittnen medmänskligt stöd, råd och information. De kan ge stöd och information innan, under och efter en rättegång. Vidare erbjuder de hjälp i kontakten med myndigheter och försäkringsbolag.

Telefon: 018-10 65 00

Mottagningen mot våld i nära relationer (MVU)

Mottagning mot våld i nära relationer (MVU) är en ideell verksamhet som erbjuder våldsutövare olika former av samtal i syfte att nå förändring och förhindra våld. Mottagningen erbjuder också hjälp och stöd till anhöriga och de har ett särskilt fokus på barns behov och situation. På MVU arbetar leg. psykoterapeuter och det tar emot såväl män som kvinnor som utövat våld mot närstående barn och vuxna.

Telefon: 018-13 46 00

Tjejers rätt i samhället (TRIS)

TRIS bistår med risk- och hotbildsanalyser för bland annat skolor, socialtjänst och sjukvårdsenheter. Yrkesverksamma är välkomna att ringa till TRIS nationella råd- och stödtelefon för vägledning och konsultation i arbetet med personer som utsätts för hedersrelaterat förtryck och våld. TRIS driver också Madickengården. Det är ett skyddat boende med spetskompetens inom hedersrelaterat våld och förtryck som även är anpassat för personer med lindrig intellektuell funktionsnedsättning. Madickengården kan ta emot kvinnor, par och medföljande barn.

Telefon: 0774- 406 600

Uppsala kvinnojour

Uppsala kvinnojour tar emot kvinnor som blivit utsatta för någon typ av våld från en man eller partner såsom psykisk misshandel, fysisk misshandel, sexuell misshandel eller ekonomiskt våld.

- Ger stöd till kvinnor och tjejer som blivit utsatta för våld
- Ökar kunskapen om mäns våld mot kvinnor
- Verkar för kvinnofrid

Telefon: 018-10 10 49

Uppsala stadsmission

Uppsala stadsmission har flera verksamheter som på olika sätt vänder sig till den som varit/är våldsutsatt. Följande vänder sig direkt till målgruppen:

- Kvinnobyrån – för utsatta kvinnor
- Kuratorsverksamheten
- Jurlägenheter

Telefon: 018-56 40 25

Uppsala tjejjour

Till Uppsala Tjejjour kan den som definierar sig som tjej vända sig. De erbjuder samtalsstöd och rådgivning. De kan följa med till polis, ungdomsmottagning, skola m.m.

Utöver jourverksamheten jobbar tjejjouren även förebyggande. På deras chattsida kan tjejer chatta anonymt. www.uppsala.tjejjouren.se

Externa resurser i landet

Sveriges Kvinno- och Tjejjourers Riksförbund, SKR

Sveriges Kvinno- och Tjejjourers Riksförbund, SKR, samlar över 100 av landets kvinnojourer, tjejjourer och andra idéburna stödverksamheter som arbetar för ett jämställt samhälle fritt från våld.
www.kvinnojouren.se

Riksorganisationen för kvinnojourer och tjejjourer i Sverige, Roks

Riksorganisationen för kvinnojourer och tjejjourer i Sverige, Roks, är den största medlemsorganisationen för kvinnojourer och tjejjourer i vårt land. Omkring 100 jourer ger stöd och skydd åt kvinnor, tjejer och barn som utsatts för mäns våld.
www.roks.se

Qjouren

Qjouren är en kvinnojour för våldsutsatta kvinnor i missbruk. De har bemanning dygnet runt och 5-6 boendeplatser. Även kvinnor som inte behöver boende är välkomna för stödsamtal och rådgivning
www.qjouren.se

Villa Fridhem - Stödboende för kvinnor

Villa Fridhem är ett stödboende för kvinnor med 6 platser varav 2 är akutplatser. Målgruppen är främst våldsutsatta kvinnor som kan vara i aktivt missbruk, eller tillfälligt påverkade av alkohol eller droger.
0224-77383

Terrafem

Terrafem är en ideell organisation som arbetar för kvinnors och flickors rätt att leva utan mäns våld och dominans. Organisationen driver Sveriges enda rikstäckande jourtelefon för kvinnor med utländsk härkomst. Terrafem driver även en juristjour och erbjuder tjejhusboende och stödlägenheter.
www.terrafem.org

Somaya

Somaya är en partipolitiskt och religiöst obunden ideell förening som verkar för att kvinnor frigör sig från förtryck på grund av kön. Somaya är öppen för alla kvinnor utsatta för våld i nära relation. Föreningen har dock en särskild kompetens i att möta kvinnor med muslimsk bakgrund och kvinnor med utländsk härkomst.
www.somaya.se

Kruton

Killar och tjejer mellan 16 och 25 år som utsätts för hedersrelaterat våld kan dygnet runt kontakta Stockholms stads rådgivning Kruton. Kruton har ett skyddat boende för tjejer mellan 16 och 25 år.
08-508 44 558
kruton@stockholm.se

Kvinnojouren i Höganäs

Jouren har möjlighet att ta emot kvinnor och barn i skyddat boende. Jouren kan även erbjuda män skyddat boende.
Telefon: 042-340207

Referenser

- Armelius B-Å, Armelius K 2010. *Våldsutsatthet bland missbrukande kvinnor- resultat från ASI-intervjuer med 4290 kvinnor*
- Belfrage 2005. *PATRIARK. Bedömning av risk för patriarkalt våld med hedern som motiv. Användarmanual.*
- Brå 2009. *Våld mot kvinnor och män i nära relationer.*
- Heimer, Kalliokoski, Lundgren, Westerstrand, 2001. *Slagen dam – mäns våld mot kvinnor i jämställda Sverige.*
- Heimer, Sandberg (red) 2008 *Våldsutsatta kvinnor- samhällets ansvar.*
- Holmberg, Enander 2011. *Varför går hon? Om misshandlade kvinnors uppbrottsprocesser.*
- Lundgren 2012. *Våldet normaliseringsprocess och andra våldsförståelser.*
- Länsstyrelsen Östergötland 2011. *Våga göra skillnad.*
- Malmö stad. *Yrkesgemensam handbok för personal som möter hedersrelaterat våld och förtryck.*
- NCK 2009. *Våld i samkönade relationer, en kunskaps- och forskningsöversikt.*
- NCK 2010. *Att fråga om våldsutsatthet som en del av anamnesen.*
- NCK 2011. *Kvinnlig omskärelse/könsstympning i Sverige.*
- Ortiz 2013. *Motiverande samtal i arbete med våld i nära relationer.*
- NCK 2014. *Våld och hälsa – En befolkningsundersökning om kvinnors och mäns våldsutsatthet samt kopplingen till hälsa*
- Regeringens proposition 2011/12:53. *Barns möjlighet att få vård.*
- Skolverket 2011. *Unga med skyddade personuppgifter.*
- Socialstyrelsen 2006. *Barn och unga i socialtjänsten.*
- Socialstyrelsen 2006. *Kostnader för våld mot kvinnor.*
- Socialstyrelsen 2009. *Folkhälsorapport 2009.*
- Socialstyrelsen 2011. *Skylla sig själv- utbildningsmaterial om våld mot kvinnor i missbruk*
- Socialstyrelsen 2011. *Sällan sedda- utbildningsmaterial om våld mot kvinnor med funktionsnedsättningar.*
- Socialstyrelsen 2011. *Våld -handbok om socialnämndens ansvar för våldsutsatta kvinnor och barn som bevittnat våld.*
- Socialstyrelsen 2012. *Meddelandeblad barnets möjligheter att få hälso- och sjukvård samt sociala insatser när vårdnadshavarna inte är överens.*
- Socialstyrelsen 2013. *Fristad från våld -en vägledning om skyddat boende.*
- Socialstyrelsen 2014. *Blånader och silverhår -utbildningsmaterial om våld mot äldre kvinnor.*
- Socialstyrelsen 2014. *Ensam och utsatt -utbildningsmaterial om våld mot kvinnor med utländsk bakgrund.*
- Socialstyrelsen 2014. *Föreskrifter och allmänna råd om våld i nära relationer SOSFS 2014:4.*
- Socialstyrelsen 2014. *Vänd dem inte ryggen –utbildningsmaterial om hedersrelaterat våld och förtryck.*
- Socialstyrelsen. *Manual för FREDA.*
- Socialstyrelsens 2005. *Meddelandeblad skyddade personuppgifter.*

Literaturtips och information

Våld och missbruk

Holmberg, Smirthwaite, Nilsson 2005. *Mäns våld mot missbrukande kvinnor: ett kvinnofridsbrott bland andra*

Jarnling, 2004. *Rapport om våldsutsatta, missbrukande kvinnors situation.*

Malmö stad 2008. *Respektera mig! Handbok för yrkesverksamma om våldsutsatta kvinnor i missbruk.*

Socialstyrelsen 2011. *Skylla sig själv- utbildningsmaterial om våld mot kvinnor i missbruk*

Bemötande

Grände, Lundberg, Eriksson 2011. *I arbete med våldsutsatta kvinnor.*

Ortiz 2013. *Motiverande samtal i arbete med våld i nära relationer.*

ROKS 2008. *Att möta våldsutsatta kvinnor - handbok för bemötande och samtal*

Kullberg (red.) 2012. *Genus i socialt arbete*

Barn

Barnombudsmannen 2012. *Signaler*

Broberg, Almqvist, Axberg, Almqvist, Cater, Eriksson 2012. *Stöd till barn som upplevt våld mot mamma.*

Eriksson 2007. *I skuggan av pappa- familjerätten och hanteringen av fäders våld.*

Eriksson 2008. *Barns röster om våld. Att tolka och förstå.*

Eriksson, Biller, Balkmar 2006. *Mäns våldsutövande – barns upplevelser.*

SKR 2012. *Ur barnens perspektiv- ett metodmaterial med fokus på barns upplevelser av våld i nära relationer.*

Socialstyrelsen 2007. *Innerst inne var man rädd– Barns och föräldrars röster om att ha umgänge tillsammans med kontaktperson.*

Stiftelsen Allmänna Barnhuset 2011. *Kroppslig bestraffning och annan kränkning av barn i Sverige.*

Överlien 2012. *Våld i hemmet- barns strategier*

Våld mot kvinnor med utländskbakgrund

Bexelius 2008. *Asylrätt, kön och politik*

Socialstyrelsen 2014. *Ensam och utsatt -utbildningsmaterial om våld mot kvinnor med utländsk bakgrund.*

ROKS 2010. *Fruimporten fortsätter- om kvinnor som utsätts för våld i anknytningsrelationer*

Hedersrelaterat våld och förtryck

Baladiz 2009. *I hederns skugga. De unga männen perspektiv*

Bremer Brendler Wrangsjö 2006. *Ungdomar och hedersvåld – om transkulturellt behandlingsarbete*

de los Reyes 2003. *Patriarkala enkla eller ingemansland? Våld hot och kontroll mot unga kvinnor i Sverige.*

Länsstyrelsen i Uppsala län 2007. *När man krockar- ett handlägningsstöd för socialtjänsten om hedersrelaterat våld och generationskonflikter kring traditioner, seder och bruk.*

NCK 2011. *Att möta patienter som söker för oro kring oskuld och heder.*

NCK 2011. *Hedersrelaterat våld och förtryck – en kunskaps och forskningsöversikt.*

Schlytter 2004. *Rätten att själv få välja – arrangerade äktenskap, kön och socialt arbete*

Schlytter, Högdin, Ghadimi, Backlund & Rexvid 2009. *Oskuld och heder. En undersökning av flickor och pojkar som lever under hedersrelaterat kontroll i Stockholm stad- omfattning och karaktär.*

Socialstyrelsen 2014. *Vänd dem inte ryggen – utbildningsmaterial om hedersrelaterat våld och förtryck.*

TRIS. *Trippelt utsatt- Hedersrelaterat förtryck och våld med intellektuell funktionsnedsättning*

Ungdomsstyrelsen 2009. *Gift mot sin vilja*

Våld och funktionsnedsättning

Amphi produktion, Bräcke diakoni, Utvecklingscentrum Dubbelt utsatt 2012. *Det finns stunder. Ett utbildningsmaterial om kvinnor med funktionsnedsättning utsatta för våld.*

Brottsofferjourernas riksförbund 2013. *Våldsamt osynlig- en bok om brottsutsatthet och funktionsnedsättning.*

Länsstyrelsen i Stockholms län & Stockholms stad 2010. *Vägen till att se och agera-om våldsutsatta kvinnor med funktionsnedsättning.*

Finndahl 2001. *Våga se! En studie om förekomsten av våld mot kvinnor med funktionsnedsättning.*

Nationellt råd för Kvinnofrid 2001. *När man slår mot det som gör ont.*

NCK 2013. *Våld mot kvinnor med funktionsnedsättning.*

Torgny 2008. *Dubbelt utsatt. Om våld mot kvinnor med funktionsnedsättning*

Mäns våld mot kvinnor

Berggren 2011. *Jag längtar någonstans ... men jag vet inte vart -en handbok för kvinnor som utsätts för hot och våld i en nära relation.*

Eliasson 2006. *Mäns våld mot kvinnor- en kunskapsöversikt*

Gottzén 2013. *Hjältar och monster -samhällsvetenskapliga perspektiv på män och våld*

Heimer, Sandberg (red) 2008. *Våldsutsatta kvinnor- Samhällets ansvar*

Holmberg, Enander 2011. *Varför går hon? Om misshandlade kvinnors uppbrottsprocesser.*

Heimer, Kalliokoski, Lundgren, Westerstrand, 2001. *Slagen dam – mäns våld mot kvinnor i jämställda Sverige.*

Isdal 2000. *Meningen med våld*

Lindén, Breife 2012. *Pappor med våldsproblematik- forskning och arbetsmetoder inom socialtjänsten*

Weinehall m.fl. 2007. *G(l)ömda – en studie om kvinnor och barn med skyddade personuppgifter*

HBTQ

Almaeuropa, RFSL ungdom 2012. *HBT & heder*

Brottsofferjourernas Riksförbund 2010. *Det ingen vill se- en bok om våld i samkönade parrelationer.*

NCK 2009. *Våld i samkönade relationer, en kunskaps- och forskningsöversikt.*

Våld mot äldre

Eriksson 2001. *Ofrid- våld mot äldre kvinnor och män.*

Kristensen, Lindell 2013. *Ofredad-om våld och övergrepp mot äldre personer.*

Saveman 2007. *Vanvård av personer med demenssjukdom.*

Socialstyrelsen 2014. *Blånader och silverhår -utbildningsmaterial om våld mot äldre kvinnor.*

ROKS 2012. *Våld mot äldre kvinnor*

Sexuellt våld

Grände 2007 *Utsatt för våldtäkt?*

NCK 2008. *Nationellt handlingsprogram för hälso- och sjukvårdens omhändertagande av offer för sexuella övergrepp.*

NCK 2010. *Sju perspektiv på våldtäkt*

Wennstam 2004. *Flickan och skulden - en bok om samhällets syn på våldtäkt*

Wennstam 2004. *En riktig våldtäktsman*

Pictogrambilder

Samtycke till utlämnandet av uppgifter mellan myndigheter

Uppgifterna om dina personliga förhållanden omfattas av sekretess enligt 26 kap. 1 § offentlighets- och sekretesslagen (2009:400). ”Sekretess gäller inom socialtjänsten för uppgift om en enskilds personliga förhållanden, om det inte står klart att uppgiften kan röjas utan att den enskilde eller någon närstående till denne lider men.” För att uppgifter om dina personliga förhållanden ska kunna lämnas mellan flera myndigheter som blir involverade i stödet till dig behövs ditt samtycke.

Kort beskrivning av frågan som kräver samtycke:

.....
.....
.....

Myndigheter som kan bli aktuella för samarbetet:

Socialtjänst	JA	NEJ
Resurscentrum	JA	NEJ
LSS/Socialpsykiatri	JA	NEJ
Polis	JA	NEJ
Landsting	JA	NEJ
Övrigt	JA	NEJ

Jag vill inte att ni kontaktar nedanstående tjänstemän:

Namn: Arbetsplats:

Genom undertecknande av denna handling samtycker jag till att kontakt tas med samt att uppgifter om mig lämnas till ovanstående myndigheter. Mitt samtycke kan när som helst återkallas. Jag har tagit del av och godkänner ovanstående:

Underskrift

Namnförtydligande

Ort och datum

Ansvarig personal

Underskrift

Namnförtydligande

Ort och datum

